

**1923 YILINDAN BUGÜNE TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÖÇ
POLİTİKALARI VE SOSYAL-EKONOMİK ETKİLERİ**

Nihan Demirhan İnciciler
151173103

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Uluslararası İktisat ve Finans
Danışman Öğretim Üyesi
Dr. Öğretim Üyesi Aslı ÖZTOPCU

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ocak, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Nihan Demirhan İNLİCELİLER "1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri" başlıklı tezi 22.01.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca İktisat Anabilim Dalında Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezi **oy birliğiyle /oy çokluğuyla, başarılı / başarısız** olarak kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Aslı ÖZTOPÇU Maltepe Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin TEZER Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Ergül HAN Maltepe Üniversitesi

İmza

Doç. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

 maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

25.01/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Islak İmza)

Öğrencinin Adı ve Soyadı

Nihan DEMİRHAN INLİCELİLER

Hazırlayan
İlgili Birim

Kalite Koordinatörü
Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ

Kurumsal Yetkili
Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sũresince desteğini esirmeyen ve değerli katkıları ile yol gũsteren danıőmanım Sayın Dr. Őđretim Őyesi Aslı ÖZTOPCU'ya, yoğun çalıőmalarım sırasında sabır gũsterdięi, her koőulda yanımda olduğu ve bana katlandığı için başta sevgili eőim Sinan İNLİCELİLER olmak ũzere tũm aileme ve bu sũrete yardımlarını esirgemeyen değerli yũneticilerim ve çalışma arkadaşlarıma teőekkũr ederim.

Nihan DEMİRHAN İNLİCELİLER
OCAK-2019

ÖZ

1923 YILINDAN BUGÜNE TÜRKİYE’NİN ULUSLARARASI GÖÇ POLİTİKALARI VE SOSYAL-EKONOMİK ETKİLERİ

Nihan Demirhan İnciceliler

Yüksek Lisans Tezi

İktisat Anabilim Dalı

Uluslararası İktisat ve Finans

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Aslı Öztopcu

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Göç geçmişten günümüze süregelen bir olgudur. Göç hareketleri hem göç alan hem de göç veren ülkeleri olumlu ve olumsuz etkilemektedir. Özellikle bireysel göç hareketlerine ek olarak yaşanan siyasi karışıklıklar ve olaylar sonrasında meydana gelen kitlesel göç hareketleri, göç olgusunun önemini daha da arttırmaktadır. Bu nedenle göç ve göç hareketliliğinin nedenleri önemli bir araştırma konusudur.

Bu kapsamda, Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından itibaren göç hareketlerinin incelenmesi ve bu hareketliliğin toplumdaki sosyoekonomik etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada kronolojik bir inceleme yapılmış, Türkiye’deki göç politikalarının, göçle ilgili kanunların göçmenler ve toplum açısından etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bireysel ve kitlesel göç hareketlerinin toplumsal etkileri açıklanırken gelecekteki kalkınma ve göç politikalarının belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Göç, Göç Politikaları, Göç Yönetimi, Göçün sosyoekonomik etkileri

ABSTRACT

TURKEY'S INTERNATIONAL MIGRATION POLICIES AND ITS SOCIAL-ECONOMIC EFFECTS SINCE 1923

Nihan Demirhan İnceliler

Master Thesis

Department of Economics

International Economics and Finance

Danışman: Assist. Prof. Aşlı ÖZTOPCU

Maltepe University Institute of Social Sciences, 2019

Migration is an ongoing phenomenon from the past to the present. Migration movements affect both immigration countries and emigration countries with its positive and negative aspects. Especially, political turmoil, in addition to individual migration movements and mass migration movements that is experienced after events, increase the importance of migration fact even more. That is why migration and causes of migration mobility are an important research topic.

In this context, it is aimed to examine the movements of migration since The proclamation of the Republic of Turkey and determine the socio-economic impacts of this mobility in society. In this study, a chronological study was conducted and immigration policies in Turkey, the effects of immigration-related laws in terms of migrants and society were tried to be executed. While explaining the social impacts of individual migration movement and mass migration movement, it is thought that it will contribute the determination of development and migration policies in the future.

Keywords: Migration, Migration policies, Management of migration, Socioeconomic effects of migration

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAYI.....	ii
ETİK İLKE ve KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖZGEÇMİŞ.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVEDE GÖÇ.....	3
1.GÖÇ OLGUSU.....	3
1.1 GÖÇ KAVRAMI.....	3
1.2 GÖÇ HAREKETLİLİĞİ.....	5
1.3. GÖÇÜN NEDENLERİ.....	7
1.4. GÖÇ TÜRLERİ.....	8
1.4.1.İç Göç.....	8
1.4.2.Dış Göç.....	8
1.4.3.Dönemsel Göç (Mevsimlik Göç).....	9
1.4.4. Gönüllü Göç.....	10
1.4.5.Zorunlu Göç.....	10
1.4.6. İş Gücü Göçü.....	10
1.5 GÖÇ TEORİLERİ.....	11
1.5.1.Neoklasik Ekonomi Kuramı Ve İtme-Çekme Teorisi.....	12
1.5.2 Dual (İkiye Bölünmüş) Emek Piyasası Teorisi.....	14
1.5.3 Dünya Sistemi Teorisi.....	16
1.5.4 Göç Sistemleri ve Göçmen Ağları Teorisi.....	17
1.5.5 Yeni Ekonomi Teorisi (New Economics Of Labour Migration- Nelm).....	18
1.5.6 Diğer Teoriler.....	19
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE GÖÇ.....	20
2.1 İÇ GÖÇ HAREKETLİLİĞİ.....	20

2.2.DIŞ GÖÇ HAREKETLİLİĞİ	24
2.2.1. Balkan Göçleri.....	25
2.2.1.1. Yunanistan Göçleri	25
2.2.1.2. Yugoslavya Göçleri	27
2.2.1.3.Bulgaristan Göçleri	28
2.2.2. Kuzey Irak Göçleri	29
2.2.3. Suriye Göçleri.....	31
2.2.4. Diğer Göçler	32
2.3. GÖÇ MODELİ, YÖNETİM VE TÜRKİYE’DEKİ AVRUPA BİRLİĞİ ERİŞİM SÜRECİ.....	33
2.3.1 Cumhuriyet Öncesi Göç Hareketliliği	33
2.3.2 1923-1960’lar: Göç ve Erken Cumhuriyet.....	34
2.3.3. 1960’lar-2000’ler: Göç, İltica ve Transit Göç	35
2.3.4. 2000-2010’da Göç	36
2.3.5. 2010’dan İtibaren Bugünkü Göç	39
2.4. TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLER.....	41
2.4.1. Birleşmiş Milletler (BM).....	41
2.4.2 Uluslararası Göç Örgütü (IOM)	42
2.4.3 Avrupa Birliği (AB)	43
2.4.4 Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları	44
2.5 GÖÇ YÖNETİMİNDE ULUSAL AKTÖR AFAD (AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIĞI)	45
2.6 TÜRKİYE’DEKİ GÖÇ POLİTİKALARI	46
2.6.1.Türkiye’de Göç İle İlgili Hukuki Yapılanma	48
2.6.1.1 İskân Kanunu	48
2.6.1.2 Pasaport Kanunu	49
2.6.1.3 Vatandaşlık Kanunu.....	49
2.6.1.4 1994 Yönetmeliği	50
2.6.1.5 İltica İle İlgili Düzenlemeler.....	52
2.6.1.6 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Göçle İlgili Getirilen Düzenlemeler.....	54
2.6.1.7 Geri Kabul Anlaşmaları	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖÇÜN SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ.....	59
3.1 GÖÇÜN GÖÇ EDİLEN BÖLGEDEKİ SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ.....	59

3.1.1. Göçün Olumlu Etkileri	60
3.1.1.1. İstihdam Koşulları.....	60
3.1.1.2. Üretim Artışı	60
3.1.1.3. Finans Kaynağı	61
3.1.2. Göçün Olumsuz Etkileri	61
3.1.2.1. İşsizlik ve İstihdam Koşulları	62
3.1.2.2. Konut Kiraları ve Gecekondulaşma.....	62
3.1.2.3. Fiziksel ve Psikolojik Problemler	63
3.1.2.4. Dil ve Eğitim.....	64
3.1.2.5. Kültürel Boyut	65
3.2. GÖÇ VE GELİŞMİŞLİK.....	65
3.3. KALKINMA PLANLARI VE GÖÇ	66
3.3.1. Cumhuriyet Sonrası Kalkınma Planlarında Göç İle İlgili Kararlar	67
3.3.2. Bölgesel Göç Politikaları	70
3.4. SONUÇ VE ÖNERİLER	71
KAYNAKÇA	72

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Göç Analizinin Üç Seviyesi.....	6
Tablo 2. Türkiye'de Yıllara göre Toplam Nüfus, İl, Köy Nüfusu ve Oranları....	21
Tablo 3. Yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus 1975-2000.....	23
Tablo 4. Türkiye'de Göç Gösterge Sayıları 2001-2010.....	37

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kaynak Ülke ve Hedef Ülke Faktörleri ve Aradaki Engeller	13
Şekil 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	39
Şekil 3. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı	40

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

ÇGH: Çekiç Güç Harekâtı

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

GDA: Göçmen Dayanışma Ağı

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

İŞİD: Irak Şam İslam Devleti

İGAM: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi

İHD: İnsan Hakları Derneği

İHH: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı

İHV: Türkiye İnsan Hakları Vakfı

MDD: Mülteciler Dayanışma Derneği

OCHA: Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi

OHAL: Olağanüstü Hal

OHCHR: İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

SGDD: Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

UNCHR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

WFP: Dünya Gıda Programı

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZGEÇMİŞ

Nihan Demirhan İniceliler

İktisat Anabilim Dalı

Eğitim

Y.Ls. 2015 Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İktisat Anabilim Dalı

Ls. 2006 Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF,
İktisat

Lise 2001 Ataköy Lisesi

İş/İstihdam

2017- Shaya Mağazacılık A.Ş. Finans Uzmanı

2014-2017 Shaya Mağazacılık A.Ş. Finans Uzman Yardımcısı

2011 Akbank T.A.Ş. Şube İşlem Yetkilisi

2007-2011 Akbank T.A.Ş. Nakit İşlem Yetkilisi

2006-2007 Akbank T.A.Ş. Gişe İşlem Yetkilisi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri/Yılı: İstanbul, 1983 Cinsiyet: K

Yabancı Diller: İngilizce (Orta)

GSM/ e posta: 0(536) 232 47 94/ nihandemirhan7@gmail.com

GİRİŞ

Göç hareketliliği insanlık tarihi kadar eskidir. Bu nedenle göç hareketliliği tarih boyunca araştırma konusu olmuştur. Ekonomi, sosyoloji, siyaset, çevre ilimi, istatistik gibi birçok alanda araştırılan göç, topluma dair her konuda etkili olması kadar toplumdaki olaylardan etkilenmesi nedeniyle sürekli etkileşim içindedir.

Göçlerin siyasal ve sosyal baskılar gibi olumsuz nedenlerle ya da daha iyi bir yaşam, daha iyi eğitim, refah düzeyinde iyileşme gibi nedenlerle olduğu anlaşılmaktadır. Bireysel göç hareketlerinin yanı sıra siyasi olaylar sonucunda ise kitlesel göç hareketleri gerçekleşmektedir. Bu kitlesel göç hareketleri bütün dünya ülkelerini etkilemekte bu nedenle göç olgusu artık uluslararası bir çözüm gerektiren konu haline gelmektedir. Bu kapsamda ülkelerin uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ortak payda altında oluşturdukları ve uyguladıkları politikalar önem kazanmaktadır. Ülkelerin uygulamış oldukları politikalar insanların gelecekları açısından belirleyici olmakta ve hayati önem taşımaktadır.

Bir ülkenin kalkınma düzeyi o ülkenin diğer ülkeler arasındaki yerini belirleyen önemli unsurlardan biridir. Ekonomik büyüme kadar bireysel ve toplumsal gelişim, refah seviyesindeki artış, eğitim düzeyindeki yükselme, suç oranlarının azalması, sağlık problemlerinin giderilme olanakları, kültürel faaliyet imkânları gibi onlarca konudaki iyileşme, kalkınma düzeyini artırmaktadır. Göç olayları sözü geçen tüm unsurlarda etkili olduğundan göçle kalkınma arasında da güçlü bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bu amaçla çalışmanın en son bölümünde göçün kalkınma unsurlarından bazılarıyla ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada Cumhuriyet sonrası Türkiye'deki uluslararası göç hareketlerinin incelenmesi ve göç hareketliliğinin sosyoekonomik etkilerinin gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışma teorik olarak kronolojik süreci takip ederek değerlendirilmiştir. Çalışmadan verimli bir sonuç alınabilmesi için göç olgusu geniş bir coğrafya ve tarih aralığında, belli kısıtlar altında incelenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçler tespit edilerek, Türkiye özelinde uygulanan politikalar ile kronolojik sıralama göz önüne alınarak hazırlanmıştır.

Bu amaçla birinci bölümde göç olgusu ve göç hareketliliği açıklanmaya çalışılmıştır. Göçün nedenleri ve türlerine yer verilmiş daha sonra göç hareketlerinin nedenlerini açıklanmaya çalışan teoriler üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Türkiye’de meydana gelen iç göç hareketlerinden ve bu hareketliliğin belli başlı özellikleriyle, Türkiye’deki dış göç hareketlerine ait süreçler dönemsel olarak detaylandırılarak anlatılmıştır. Türkiye’nin kuruluşundan bugüne uygulamış olduğu politikalar, çıkarılan kanun ve düzenlemeler, göç yönetiminde kurumsallaşma aşamaları ve bu süreçte etkili olan kurum ve kuruluşlar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde göçün ülke ekonomisi ve toplumsal yapı üzerindeki etkileri, göç hareketlerinin getirdiği bireysel ve toplumsal sıkıntı ve sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Göçün sosyoekonomik yansımalarının ülke gelişimini nasıl etkilediği sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda ülkemizdeki kalkınma planlarında göçle ilgili kararlar ve bugün gelinen yer irdelenmeye çalışılmıştır. Bölümün sonunda ise uygulanan politikalar ışığında bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVEDE GÖÇ

1.GÖÇ OLGUSU

Geçmişten günümüze Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, İktisat ve Siyaset bilimi gibi birçok bilim dalının perspektifine giren, incelenen ve araştırılmaya devam edilen göç kavramını basit manada ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, yerleşim yerine gitme işi, taşınma hicret, muhaceret tanımlanmaktadır.¹ Akademik açıdan Göç'ün farklı açılardan tanımlandığı görülmektedir. Göç genel olarak yarı kalıcı ve kalıcı yer değiştirmeler olarak tanımlanmaktadır (Lee, 1966: 49). Ezelden ebediyete devam edecek insanların bireysel ya da topluca eylemi (Ortaylı, 2006: 19) dünya çağında yaygın göç hareketlerini ülkeler arasındaki hızla değişen ekonomik, siyasi ve kültürel bağların yansıması olarak da ifade etmek mümkündür (Giddens, 2008: 257). Castles'a (2008) göre göç toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreç olarak tanımlanır (Castles, 2008: 30). Başka bir ifadeyle, göç olgusu her çağda ve her toplumda var olmuş ve var olmaya da devam edecek bir olgudur.

1.1 GÖÇ KAVRAMI

Uluslararası Göç Örgütü'ne (IOM) göre (2009: 22), Uluslararası sınırı aşan veya ülke içinde gerçekleşen bir yer değiştirme hareketi, mesafesi, içeriği, nedenleri ne olursa olsun her türlü insan hareketini kapsayan nüfus hareketleri göç olarak tanımlanır.

İnsanoğlunun en önemli kaygılarından biri olan yaşam kaygısı çerçevesinde gerçekleşen göç hareketleri sadece göç eden bireyleri ve toplumları değil aynı biçimde göç alan ülkeleri ve dolayısıyla da bu ülkelerde yaşayan toplumları da etkilemektedir. Bu bağlamda göç hareketliliğinden öncelikli etkilenen insan olduğu için göç eden insanı ifade eden göçmen kavramı da farklı açılardan araştırmalara konu olmaktadır.

Genel ifadeyle göç hareketinin içinde bulunan kişi ya da topluluk olarak veya "Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka bir ülkeye giden kimse, aile veya

¹ www.tdk.gov.tr

2009: 22). Diğer bir kavram olan sığınmacı kavramı ise geçerli kanunlar altında bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek istemeyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler için kullanılır (IOM, 2009: 49).

1.2 GÖÇ HAREKETLİLİĞİ

Göç hareketlerini etkileyen sayısız değişken bulunmaktadır. Yüksek ücretli iş olanakları, daha iyi çalışma koşulları, gibi ekonomik unsurlar; savaş, terör etnik ve dini baskılar gibi siyasal unsurlar; daha iyi eğitim olanakları, daha iyi sağlık hizmetleri vb. sosyal unsurlar ya da doğal afetler gibi unsurlar göç hareketlerinde etkili olabilmektedir.

Göç hareketliliği göçün niteliğine göre sosyoekonomik, sosyolojik ve siyasi açıdan kategorize edilerek birçok yönden araştırılan bir konu olmuştur.

Göç hareketlerini incelemeye yönelik ilk çalışmalardan biri Ravenstein (1885) “*The Laws of Migration*” dır. Çalışmada İngiliz nüfus sayımı verileri temel alınarak göç hakkında belli başlı çıkarımlarda bulunulmuştur. Günümüzde Ravenstein’nın çalışmaları eksik ve yetersiz olarak düşünülse de sonraki çalışmalar için bir yol göstericidir. Ravenstein göç hareketlerini yedi göç kanunu ile açıklamaya çalışmıştır. Bunlar aşağıdaki gibi açıklanabilir (Akt.Yalçın, 2004: 25):

1.Göç hareketlerinin çoğunluğu kısa mesafedir. Göç eden bireyler gelişmiş sanayi ve ticaret merkezlerine doğru göç ederler. Bu göçün yoğunluğu ise göç edilen bölgede bulunan iş olanaklarının fazlalığı ve bölgenin nüfusuna göre farklılık göstermektedir.

2. Göç hareketlerinin sanayi ve ticaretin gelişmesi ile daha hızlı bir süreç olacağını belirtmektedir. Kırsal bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen göçün sonucunda boşalan bölgelere de daha uzak mesafelerden göçler meydana gelecek ve böylece yavaş yavaş bir göç dalgası yayılacaktır.

3. Bu göç ve yayılma süreci iki taraflı hareket etmektedir. Göç eden bireyler kentlere yaşayarak kentin imkânlarından faydalanmakta, gelişen sanayi ve ticarete

ihtiyacın olduğu iş gücünü gidermektedir. Böylece iki taraflı ihtiyaçların karşılandığı bir süreç oluşmaktadır.

4. Her göç hareketi zaman içerisinde birbirini takip eden başka göç hareketleri oluşturmaktadır. Göç alan bölgeler bir süre sonra göç veren bölgeler de olmaktadır.

5. Uzun mesafeli göçlerde çoğunlukla göçmenler gelişmiş sanayi ve ticaret merkezleri tercih etmektedir.

6. Göç hareketleri kırsal bölgelerde kentsel bölgelere doğru olmaktadır. Dolayısıyla kırsal bölgelerde göç etme eğilimleri kentsel bölgelere oranla çok daha fazladır.

7. Göçlerde cinsiyete göre farklılık görülmektedir. Kadınların erkeklerden daha çok ve kısa mesafeli göç etme eğiliminde olduğunu erkeklerin ise uzun mesafeli göç etme eğiliminde olduğu belirtilmektedir.

Benzer biçimde göç hareketliliğini inceleyen araştırmacılardan biri de Thomas Faist'dir. Göç hareketlerini mikro, makro ve orta düzey olarak üç aşamada temellendirmiştir. Mikro düzeyde, ihtiyaçları, beklentileri ve değerleri üzerinden bireyi esas alarak açıklamıştır. Makro düzeyde ise göç alan ve göç veren ülkeleri ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik özellikleri karşılaştırılmakta ve bu ülkeler arasında bu farklılıklar göç hareketlerinin oluşmasında büyük önem taşımaktadır. Orta düzey analizde daha çok bağlar üzerinde göç eden bireylerin toplumsal bağları ve bu bağların göç hareketlerin kolaylaştırması kısacası bireylerin var olan sosyal sermayelerinin kullanılması üzerinde durulmaktadır (Faist, 2003: 57-61).

MİKRO Değerler veya İstekler ile Beklentiler	ORTA Kollektif ve toplumsal ağlar	MAKRO Makro Düzeyli fırsat yapıları
--	--------------------------------------	---

Tablo 1. Göç Analizinin Üç Seviyesi

<u>Bireyler Değerler ve Beklentiler</u> Yaşamın, sermayenin, statünün, konforun biraradalığın ve ahlakın yükseltilmesi ve güvence altına alınması	<u>Toplumsal Bağlar</u> Güçlü bağlar; aileler ve aile üyeleri Zayıf Bağlar; gizil hareketliler, simsarlar ve kalanların ağları <u>Sembolik Bağlar</u> Akraba örgütleri, etnik ulusal ve dini örgütler; sembolik topluluklar <u>Bağların içeriği-işlemler</u> Yükümlülükler, karşılıklılık ve dayanışma; bilgi, kontrol ve diğerlerinin kaynaklarına erişim	<u>Ekonomi</u> Gelir ve İşsizlik farklılıkları <u>Siyaset</u> Ulus devletler ve uluslararası rejimler içersindeki uzamsal hareketliliğin düzenlenmesi Siyasi baskı, etnik, ulusal ve dini çatışmalar <u>Kültürel oluşum</u> Baskın normlar ve söylemler <u>Demografi ve ekoloji</u> Nüfus artışı Ekilebilir alanların uygunluğu Teknoloji düzeyi
--	--	--

Kaynak: Faist, T., 2003, Uluslararası Göç ve Ulus aşırı Toplumsal Alanlar , s.58-63

1.3. GÖÇÜN NEDENLERİ

Binlerce yıldır insanların ve toplumların çeşitli nedenlerle ve sürekli olarak yer değiştirdiği bilinmektedir ve bu değişim halen de devam etmektedir. Bilinen en eski kitlesel hareket olarak adlandırabileceğimiz “*Kavimler Göçü*”nden bu yana toplumlar, insanlar sürekli ve çeşitli nedenlerle, bazen ülke içinde bazen de kıtalararası hareketlerle göç eyleminde bulunmaktadır.

Tarihsel süreçler incelendiğinde toplu ya da bireysel meydana gelen göç hareketlerinde farklı durum ve değişkenler söz konusu olmakla birlikte temel olarak göç hareketlerinin nedenlerini ekonomik, siyasal, sosyal ve doğal nedenler gibi başlıklar altında toplamamız mümkündür.

Şehir ya da ülke değişimiyle yapılan göçlerde ekonomik unsurların önemli olduğu anlaşılmaktadır. Genelde işsizlik veya iş imkânlarının azlığı gibi konular göçlerin temelini oluşturmakta ve az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru göç hareketliliği olmaktadır. Daha yüksek ücretle iş imkânları, daha iyi yaşam sürmek için sağlanan fırsatlar göç edilme eğilimini artırmaktadır. Ülkeler arasında büyüme oranları, istihdam ve enflasyon vb. makroekonomik değişkenler arasındaki farklılıklardan yararlanmak isteyen bireyler refah düzeyi daha yüksek olan ülkelere göç etmektedir (Karpas, 2010: 76).

Göç olgusunun bir başka nedeni ise siyasal gelişmelerdir. Başta savaşlar olmak üzere siyasal istikrarsızlıklar, rejim değişiklikleri, din ve etnik köken ayrımcılığı nedeniyle yaşanan baskılar bireyleri yaşadıkları topraklardan göç etmek zorunda bırakmaktadır. Siyasi sebepler ile göç eden bireyler öncelikli olarak tehdit unsurlarından uzaklaşmak güvenliklerini sağlamak amacıyla göç etmektedir. Bireyler ekonomik ve siyasal nedenlerin yanı sıra daha iyi bir eğitim imkânı ve daha iyi sağlık hizmetleri gibi sosyal sebepler için de gelişmiş bölgeleri tercih etmektedir.

İnsanlar, doğal afetler; depremler, yanardağ patlamaları, sel gibi unsurların yanı sıra küresel ısınma ile birlikte iklim değişikliğinden kaynaklanan kuraklık, çölleşme gibi var olan bölgede yaşamının zorlaştığı durumlarda da daha geniş imkânların bulunduğu verimli bölgelere göç edebilmektedir.

1.4. GÖÇ TÜRLERİ

1.4.1.İç Göç

İç göç; genel bir ifadeyle ülke sınırları içerisinde insanların yer değiştirmesidir. Herhangi bir ülke içinde bir yerden başka bir yere yerleşmek amacıyla yapılan nüfus hareketleridir. Kırdan kente göç olabileceği gibi kentten kente ya da kırdan kıra, Kentten kıra da göç hareketliliği olabilmektedir. Ancak iç göçler çoğunlukla kırsal bölgelerden kentlere belirli merkezlere doğru yapılmaktadır (Akan ve Arslan: 16).

İç göç hareketleri toplam ülke nüfusunda niceliksel bir değişme meydana getirmemekle birlikte nüfusun bölgeler arasında dağılımda değişiklik söz konusu olmaktadır. Göç hareketliliği; gelişmiş sanayi bölgelerine, turizm bölgelerine, verimli toprakların veya değerli maden yataklarının olduğu bölgelere doğru gerçekleşebilmektedir. Kentleşme ile birlikte dünyanın birçok yerinde iç göç hareketleri görülmektedir.

1.4.2.Dış Göç

Dış göç; kişilerin ülke sınırları dışına gerçekleşen göçlerdir. Dış göç hareketliliğinin gerçekleşme nedenleri arasında hem ekonomik hem de ekonomik

olmayan unsurlar etkilidir. Kişilerin gelişmiş ülkelerde daha iyi koşullarda yaşama arzusu, ülkeler arasındaki ücret farklılıklarından faydalanmak amacıyla bu bölgelerde çalışmak isteği gibi ekonomik unsurlar yanında eğitim farklılıkları, çevresel sorunlar, savaş, rejim değişikliği gibi nedenlerle yapılan göçler de dış göçler kapsamındadır.

Tarihsel bir süreç içerisinde bakıldığında ilk önemli dış göç hareketi XV. yüzyılda sömürgeciliğin başladığı dönemlerde Batı'nın ihtiyacı olan insan gücünü Afrika'daki sömürgelerinden köle ticareti olarak gerçekleştirmesidir. Amerika ve Avrupa'da endüstrinin gelişmesi ile birlikte bu sömürge göçü devam etmiş; köleliğin bitimi ile sözleşmeli işçilik olarak devam etmiştir (Yıldız, 2014: 1687-1688).

II. Dünya Savaşından sonra meydana gelen kıtlık ve sefalet insanların başka ülkelere göç etmeye mecbur bırakmaktadır. Bu dış göç hareketleri dünya nüfusunun dağılımında büyük önem taşımaktadır. 1970'lerde yaşanan Petrol Krizi, 1990 yılından sonra Doğu blokunun yıkılması ve yaşanan toplumsal sıkıntılar dünyada dış göçlerin oluşmasına yol açmıştır. Bugün de Ortadoğu meydana gelen siyasi olaylar sonucunda dış göç hareketleri devam etmektedir (Akan ve Arslan: 22).

1.4.3. Dönemsel Göç (Mevsimlik Göç)

Göç hareketleri yerleşim sürelerine göre kısa süreli, geçici bir başka ifade ile dönemsel olabilmektedir. Her yıl düzenli aralıklarla yapılan bu harekete dönemsel göç denilmektedir. Bireyler yılın belli dönemlerinde bir veya iki kere yer değiştirmektedir (Sağlam, 2006: 34).

Dönemsel göçler çalışma veya eğitim amacıyla yapılan süresi önceden belirlenmiş kısa süreli göçlerdir. Öğrenciler, tarım, hayvancılık veya turizm gibi sektörlerde mevsimlik çalışan kişiler, belli bir görev nedeniyle (asker vb.) o bölgeye gelen kişilerin oluşturduğu göçler bu kapsamdadır. Bu göçlerde süre önem taşımaktadır. Bu kişilerin yaklaşık olarak ikamet edecekleri süreler tahmin edilebilmekte ve bu süre sonunda kendi ülke ya da bölgelerine geri dönmektedirler.

1.4.4. Gönüllü Göç

Gönüllü göç, bireylerin kendi iradeleri ile baskı ve zorlama olmadan yaşadıkları bölgelerden başka bölgelere etmeleri olarak ifade edilebilir. Gönüllü göç hareketlerinde, temelde ekonomik unsurlar etkili olmakla birlikte bireylerin daha iyi eğitim hizmeti, sağlık hizmeti, sosyal hizmetler almak istemeleri, yaşam standartlarını yükseltmek istemeleri, kariyer beklentileri vb. unsurlar da etkili olmaktadır.

Gönüllü göç hareketleri de zorunlu göç hareketlerinde olduğu gibi ülke sınırları içerisinde gerçekleşebileceği gibi ülke sınırları dışına doğru da olabilmektedir. Bireyler gitmek istedikleri ülkelere gerekli izin ve belgeleri alarak göçmenlik başvurusunda bulunabilmektedir.

1.4.5.Zorunlu Göç

Zorunlu göç, bireylerin kendi iradeleri dışında buldukları bölgeleri terk ettikleri veya terk etmeye mecbur bırakıldıkları göçlerdir. Savaşlar, dini, siyasi ve etnik baskılar, güvenlik problemi, doğal afetler vb. unsurlar zorunlu göç hareketlerinin oluşmasında önem taşımaktadır.

Zorunlu göçler, bireylerin bir başka ülkeye veya yaşadıkları ülke sınırları içerisinde bir başka bölgeye göç etmesi şeklinde meydana gelmektedir. Zorunlu göç hareketleri, devletin kontrolünde düzenli ve sistematik bir biçimde olduğu gibi kimi zaman kaçak olarak ülkeye girmek şeklinde de olabilmektedir.

1.4.6. İş Gücü Göçü

İş gücü göçleri dönemsel göçlerden farklı olarak kısa süreli değil uzun süreli yapılan göçlerdir. İş gücü göçleri ülkelerinde iş olanaklarını olmadığı veya kısıtlı olduğu gelir dağılımının bozuk, ücretlerin düşük olduğu ülkelerde yaşayan bireylerin iş olanaklarının fazla olduğu ülke veya bölgelere o bölgelerde yerleşmek ve çalışmak amacıyla yaptıkları göçlerdir.

İşgücü göçleri, iş gücü ihtiyacının az ücretlerin düşük olduğu bölgelerden iş gücü ihtiyacının fazla ve iş gücü ücretlerinin yüksek olduğu bölgelere doğru meydana gelmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra gelişen Batılı ekonomileri için işgücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Nüfus çoğalma oranlarının az olması nedeniyle bu gelişen ekonomiler işgücü ihtiyaçları az gelişmiş ülkelere işgücü göçleri olarak karşılamaya çalışmışlardır. Bu dönemde Türkiye de dâhil olmak üzere birçok ülkeden Batı Avrupa ve Amerika'ya göç akınları olmuştur (Karpat, 2010: 73-74).

Beyin göçü de işçi göç kapsamında değerlendirilebileceğimiz bir göç türüdür. Türk Dil Kurumu beyin göçünü ileri düzey meslek ve bilim adamları ile uzmanların bir başka gelişmiş ülkede yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinde ayrılması olarak tanımlamaktadır bu kişiler alanında uzmanlaşmış yüksek eğitilmiş doktor mühendis bilim adamı teknik konularda uzman olan kişilerdir. Beyin göçü ilk çağlardan itibaren var olmuştur. Buradaki tanımlamalardaki en önemli nokta beyin göçlerinin genel itibariyle daha az gelişmiş ülkelere daha gelişmiş ülkelere olmasıdır. Yetişmiş vasıflı kişiler imkânların yeterli olmaması, gerektiği ilgi ve itibari görememesi karşı ülkelere daha çok imkân tanınması gibi nedenlerle ülkeleri terk etmektedirler. Yetiştirilmesi zor olan çokça kaynak harcanan bu vasıflı insan gücünün göç etmesi az gelişmiş ülkelerin yaşadığı hem insan gücü kaybına neden olmakta, hem de var olan kısıtlı kaynakların da karşı ülkelere aktarımı anlamında da gelmektedir. Ülkemizden de ABD ve çeşitli Avrupa ülkelerine beyin göçü olmaktadır. Ülkemiz bu gelişmiş insan gücünü kaybetmemek adına gerekli yasal düzenlemeleri yaparak bilim ve teknolojiyi özendirme ve teşvik etmek için tedbirler almaktadır.

1.5 GÖÇ TEORİLERİ

Göçle ilgili teorilerde genel düşünce yer değişikliği düşünen bireylerin verdiği kararların değerlendirilmesidir (Gordon, 1992).

Göçün insan ve toplum yaşamındaki sosyoekonomik etkileri tarihsel süreçte farklı göç teorilerine yol açmıştır. Bu teoriler tarihsel ve düşünsel olarak benzerlik ya da farklılıklar göstermektedir. Erken dönem göç teorileri Cumhuriyet sonrası dönemden bugüne çağdaş göç teorileri olarak değerlendirilmeye başlamıştır.

Disiplinlere göre göçler farklı bakış açılarıyla değerlendirilse de göç araştırmaları ekonomik faktörleri göz önünde bulundurma ve rasyonel birey kuramıyla değerlendirme eğilimindedir (Brettell ve Hollifield, 2000: 6). Göç teorilerini genel olarak dört ana göç hareketleri başlığı altında göstermek mümkündür. Bunlar yaşanan yer ile ilgili faktörler, gidilmesi hedeflenen yer ile ilgili faktörler, işe karışan engeller ve son olarak da bireysel faktörlerdir (Yalçın, 2004). Bunlara bağılı olarak literatürde sıklıkla karşılaşılan teoriler aşağıdaki gibi açıklanabilir.

1.5.1. Neoklasik Ekonomi Kuramı Ve İtme-Çekme Teorisi

Göç hareketleri üzerine yapılan ilk düzenli ve sistematik çalışmalardan biri Neoklasik ekonomi kuramıdır. Bu süreçte özellikle ekonomik kalkınma süreci içinde değerlendirilen göçler farklı çalışma ve araştırmalarda ele alınmıştır. Lewis (1954), Todaro (1969) ve Harris & Todaro (1970) tarafından yapılan çalışmalar göçlerin neoklasik ekonomi kuramda makro ve mikro olmak üzere iki düzeyde incelendiğini göstermektedir.

Mikro düzeyde daha çok bireysel unsurlar dikkate alınırken, makro düzeyde ise makroekonomik unsurlara öncelik verilmiştir. Makro düzeyde göç kuramına göre ülkeler arasındaki iş gücü farklılıkları ve istihdam koşulları uluslararası göç hareketlerini oluşturan en önemli unsurdur. Bir başka ifadeye göre göç hareketleri sermaye ve emeğin coğrafi olarak farklı bölgelerden bulunması kaynaklanmaktadır (Toksöz, 2006: 16).

Uluslararası göç, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ücret farklılıkları ve piyasa dengesizliklerinin bir sonucudur. Bu süreçte iş gücü arz ve talebi arasındaki ücret dengesizlikleri, fakir ve zengin ülkeler arasındaki emek ve sermaye kaynaklarındaki mevcut farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Fakir ülkeler sermaye oranına kıyasla daha çok iş gücüne sahip iken, zengin ülkeler ise iş gücü oranına kıyasla daha çok sermaye oranına sahip olmaktadır. Bu durum zengin ülkelerde ücretlerin fakir ülkelerden daha yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu ücret farklılıkları zengin ülkelerden fakir ülkelere doğru uluslararası göç hareketlerini meydana getirmektedir.

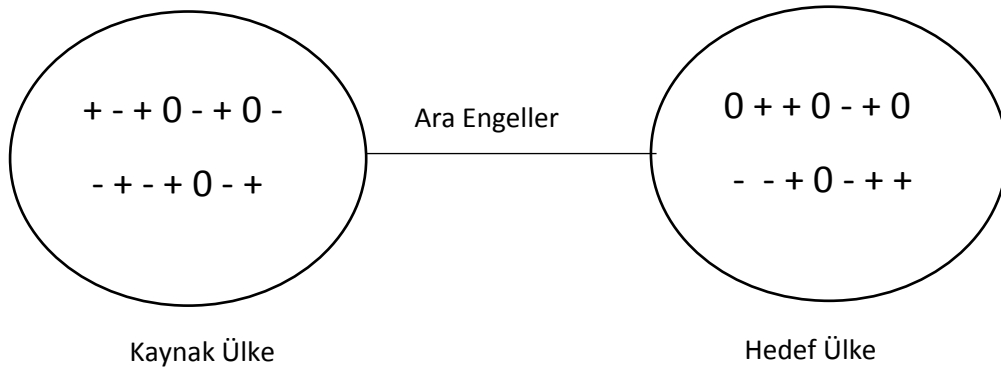
Bu kurama göre, göç hareketleri sonucunda ülkeler arasındaki iş gücü arz ve talepleri, ücret düzeyleri uzun dönemde dengeye gelmektedir (Lewis, 1966).

Neoklasik ekonomi mikro göç kuramında makroekonomik unsurların yanında bireyin kendisi göç hareketlerindeki en önemli unsurdur. Borjas, Todaro ve Sjaastad geliştirdiği bu kurama göre, bireyler rasyonel davranarak kâr/maliyet hesaplaması yaparak yüksek kazanç elde edecekleri durumlarda göç kararı almaktadır. Bu kararlar insan sermayesine yapılan bir çeşit yatırım olarak değerlendirilmelidir (Abanat-Unat, 2006: 23).

Neoklasik mikro kuramda bireylerin faydalarını maksimize ettiği varsayılmaktadır: Bireyler kendi refahlarını maksimize edecekleri ülkeleri araştırır; göç piyasasında farklı bilgiler değiş tokuş edilir ve farklı seçenekler karşılaştırılır; bireyler göç teklifi yapma yolunda rekabet içinde olan göç alan ülkeleri karşılaştırır ve birini seçerler (Borjas, 1989: 461).

Lee (1966) “*A Theory of Migration*” adlı çalışmasında göç hareketlerinin ortaya çıkmasında çeşitli faktörlerin etkili olduğunu ifade etmiştir. Bunlar bireylerin göç kararlarını almasını veya almamasını sağlayan nötr, olumlu ve olumsuz faktörlerdir (Lee, 1966: 51).

Şekil 1. Kaynak Ülke ve Hedef Ülke Faktörleri ve Aradaki Engeller

Kaynak: Lee, E. S. (1966). *A Theory of Migration*, Demography, 3(1), 50.

Şekil 1’de görüldüğü üzere nötr faktörler “0”, olumlu faktörler “+” ve olumsuz faktörler “-” gösterilmektedir. Bu faktörler bireylere göre değişkenlik göstermekte,

bazılarını aynı şekilde etkilerken bazılarını hiç etkilememektedir. Örneğin hedeflenen ülkede hava şartlarını iyi olması hemen hemen herkes için olumlu faktör iken, göç edilmesi hedeflenen ülkede eğitim sisteminin iyi olması sadece çocuğu olan aileler için olumlu bir faktör olmakta, çocuksuz aileler için nötr faktör olarak değerlendirilmektedir.

Olumlu faktörler göç hareketlerinin meydana gelmesinde çekici, olumsuz faktörler ise itici bir etki yaratmaktadır. Hem kaynak ülkede hem de gidilmesi hedeflenen ülkede yer alan bu faktörleri nedeni ile de bu teori itme-çekme teorisi olarak da adlandırılmaktadır. Bireyler göç kararlarını verirken var olan ülke ve hedef ülkedeki faktörleri dikkate alır ancak bu faktörler arasına ara engeller de bulunmaktadır. Bu engeller bazen uzaklık bazen de hükümetlerin uyguladıkları göç yasalar veya göç politikaları olabilmektedir.

Neoklasik göç teorisine göç yaklaşımında eleştirel yaklaşımlar olmuştur. Özellikle göç hareketliliğinin mekanik açıdan ele alınması, piyasa durumunun yok sayılması, göçmen bireylerin hepsinin homojen bir grup gibi görülmesi, göç politikalarının öneminin yeterince vurgulanmaması gibi nedenlerden sıklıkla eleştirilmiştir (Kurekova: 20).

1.5.2 Dual (İkiye Bölünmüş) Emek Piyasası Teorisi

Piore (1979) tarafından geliştirilen Dual Emek Piyasası kuramına göre, uluslararası göç hareketleri gelişmiş ülkelerde meydana gelen iş gücü talebinden kaynaklanmaktadır. Bu göç hareketleri göç veren ülkedeki itici faktörlerden değil, göç alan gelişmiş ülkelerdeki ucuz iş gücü ihtiyacı neticesinde gerçekleşmektedir. Piore'ye (1979) göre, gelişmiş ülke ekonomilerinin yapısal özelliklerinden dolayı düşük ücretli göçmen iş gücü ihtiyacı devam ettiği sürece bu göç hareketleri kaçınılmaz olacaktır. Bu teori, genel anlamda modern sanayi toplumlarının işgücü talebinin bir sonucu gibi öne sürülmektedir. Göç hareketliliğini ekonomideki yapısal değişikliklere bağlamaktadır (Massey vd, 1993).

Gelişmiş ekonomilerin iş gücü piyasasında ikili bir yapılanma bulunmaktadır. Bu yapılanma sermaye-yoğun birinci sektör ve emek-yoğun ikinci sektörden oluşmaktadır. Sermaye-yoğun birinci sektörde çalışan işçiler konusunda uzman,

donanımlı ve vasıflı işçilerdir. Bu işçilere eğitilmesi için yatırım yapılmış olduğundan dolayı işten çıkarılması maliyetli olmaktadır. Emek yoğun ikinci sektörde ise çalışan işçiler vasıfsızdır. Ekonomik durgunluk ve ekonominin küçüldüğü dönemlerde kolaylıkla işten çıkarılabilir (Massey vd., 1993: 440-444). Bu nedenle yerli işçiler sosyal güvencesi olan sendikal haklara sahip ve statü olarak daha yüksek olan birinci sektörde çalışmakta, ikinci sektörde çalışmak istememektedir. İkinci sektörde ise çoğunlukla vasıfsız göçmen işçiler çalışmaktadır.

İkiye bölünmüş emek piyasası teorisinin temel ilkelerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Turhanoglu vd., 2011: 110);

- Göç hareketleri gelişmiş ülkelerdeki devletler ve firmalar tarafından yapılan iş gücü talepleri ile istihdam kararı sonucunda oluşmaktadır.
- Uluslararası ücret farklılıkları göç hareketleri için yeterli ve gerekli bir koşul olmamakta; göçmen işçi talebi ekonominin yapısal ihtiyaçlardan ve ücret tespitleri de istihdam uygulamalarından kaynaklanmaktadır.
- Ücretleri düşük tutan yükselmesini önleyen kurumsal ve toplumsal mekanizmalardır. Göçmen işçi sayısının azalması ücretlerin yükselmesinde etkili değildir. Ancak göçmen işçi sayısını artması ile ücretlerde düşüş meydana gelebilir.
- Göçmenler günümüz endüstri toplumlarının ayrılmaz bir parçasıdır. Hükümetler, ücretler ve istihdam üzerinde yapacakları değişiklikler ile uluslararası göç hareketlerini etkileyemezler.
- Göç hareketlerinin önlenmesi isteniyorsa dünya ekonomisine ilişkin yapısal değişiklikler yapılmalıdır.
- İkiye bölünmüş emek piyasası, Neo klasik ekonominin mikro kuramında öne sürdüğü göç hareketlerinde bireylerin rasyonel olarak bireysel çıkarlarını ön planda tutan kararlar verdiğini reddetmemektedir.

Özetle, Avrupa ve Amerika'daki göç hareketliliğini açıklaması açısından önemli olmakla birlikte dar bir analize sahip olması nedeniyle yoğun eleştiri alan teorilerden biridir.

1.5.3 Dünya Sistemi Teorisi

Merkez Çevre İlişkileri Teorisi ya da Bağımlılık Okulu olarak da tanımlanan Dünya Sistemi Teorisine, Samir Amin, Immanuel Wallerstein ve Andre Gunder Frank gibi düşünürlerin katkısı oldukça fazladır. Dünya sistemi teorisi uluslararası göç hareketlerini belirleyen kapitalizm ve kapitalizmin çeşitli görüntülerinin bir uzantısı gibidir (Wallerstein, 1995: 134). Çünkü işgücü göçünü kapitalizmin bir parçası gibi görmektedir. Burada kapitalist merkez ülkelerle az gelişmiş çevre ülkeler arasındaki eşitsizlik ilişkisi bu düşünceyi ortaya çıkarmıştır. Wallerstein'e (1995) göre, uluslararası göçün nedeni gelişen dünya ekonomileridir. Bu teoriye göre dünya ekonomik olarak birbirine bağımlı olan merkez ve çevre olarak ikiye ayrılmıştır. Gelişmiş kapitalist ülkeler merkez ülkeler, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler ise çevre ülkeler olarak ifade edilmektedir.

Merkez ülkeler ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş kapitalist sistemi uygulayan ülkeler; çevre ülkeler ise kapitalist ağlar ile çevrelenmiş merkez ülkeler bağımlı ülkelerdir. Kapitalist sistem içerisinde merkez ve çevre ülkeler ekonomik zorunluluklar nedeni ile birbirlerine bağımlıdır. Merkez ülkeler ucuz iş gücü, hammadde, nihai malın pazarlanması için çevre ülkeler; çevre ülkeler ise kapitalist gelişimini tamamlamak ve refah seviyesini yükseltmek için merkez ülkelere ihtiyaç duymaktadır (Çağlayan, 2006: 80). Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde merkez ülkeler emek yoğun sektörlerdeki ucuz iş gücü ihtiyacı çevre ülkelere karşılamaktadır. Bu durum çevre ülkelere merkez ülkelere doğru bir emek göçü hareketi meydana getirmektedir.

Dünya sistemi teorisi göç hareketlerini bireysel tercihlerden öte sermayenin kitlesel emek göçü olarak açıklamaya çalışmıştır. Bu teori, göçü kapitalist merkez ülkeler ile az gelişmiş çevre ülkeler arasındaki eşitsiz ve adaletsiz bir iktidar ve sömürü ilişkisi olarak değerlendirmektedir. Uluslararası göçü ise kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin doğal bir sonucu olarak ifade etmektedir (Güllüoğınar, 2012: 70). Dolayısıyla, uluslararası göçü şekillendiren küreselleşmenin yapısal öğelerine fazla önem verirken bireyin düşünce ve duygusal tarafının yok sayılması eleştirildiğini söylemek mümkündür (Sert, 2016: 37-38).

1.5.4 Göç Sistemleri ve Göçmen Ağları Teorisi

Göç sistemleri teorisi, göç hareketlerini göç alan ve göç veren ülkeler arasında sömürgecilik veya siyasi, ticari, kültürel bağlar üzerinden açıklamaya çalışmakta ve bu bağlardan hareketle göç hareketlerini açıklamaktadır. Göçün oluşması için coğrafi yakınlığın mutlaka gerekli olmadığı, devletlerin ilişkileri, aile ve toplumsal bağların önem önemi olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda göç eden bireyler çeşitli nedenlerle var olan bağları nedeniyle o bölgelere göç etmektedirler (Castles, Miller, 2008: 35-36). Mabogunje (1970) tarafından ortaya atılan bu teoride göç nedeniyle sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar nedeniyle göç sürecinde etkin bir değişim söz konusudur.

Faist'e (2003) göre göçün oluşmasında bireylerden öte ülkeler arasındaki ilişkilerin varlığı önem taşımaktadır. Bu mevcut bağlar, göç hareketlerinin oluşmasından önce ülkeler arasında bulunmaktadır. Göç hareketleri tek seferlik değil, zaman içerisinde devam eden döngüsel ve dinamik bir süreçtir.

Göç sistemi birbirinden karşılıklı göç alan ve göç veren en az iki ülke tarafından oluşturulur. Göç akımı, göç hareketliliğinin olduğu iki ülke arasında göç hareketliliğinden önce mikro ve makro düzeydeki ilişkilere dayanmaktadır (Aktaş, 2015: 206-207). Makro ilişkiler devletlerarası ilişkileri, devletler tarafından oluşturulan ekonomik, yasal, politik düzenlemeleri ve uygulamaları; mikro ilişkiler ise göçmenlerin kişisel ilişkileri, aile yapıları, inanış, davranış ve kendi aralarındaki bilgi ağlarını ifade etmektedir. Bu kuramına göre göç hareketleri, makro ve mikro yapıların birbirlerinden etkilenmesi sonucunda oluşmaktadır.

Göçmen ağları teorisi ise göç hareketlerinin başlamasında sürdürülmesinde göçmenlerin göç edeceği ülke hakkında bilgi sahibi olması, göçün organize edilmesi, iş bulunması ve yeni çevreye uyum sağlama sürecinde göçmenin sosyal sermaye olarak da ifade edilen enformel toplumsal ağlara ve bilginin değerine vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda bu teori makro ve mikro yapılar arasındaki "ara yapılar" olarak da adlandırılmaktadır. Ara yapılar, makro ve mikro yapılar arasında bir köprü oluşturmaktadır (Castles, Miller, 2008; s.37). Bir başka ifade ile göçmenlerin göç ettikleri bölgelerde göç alan ve göç veren ülke üzerinde kurmuş oldukları sosyal ağlar, göç hareketlerinin oluşmasında etkilidir (Güllüpınar, 2012: 73).

Göçmenler yabancı bir ülkeye ilk göç ettiklerinde iş bulma, yerleşme, barınma gibi problemler, riskler ve masraflar ile karşı karşıya kalmaktadır. Göçmenler zaman içerisinde kendi sosyal ve ekonomik düzenini oluşturur. Bu göçmenler de yeni göç edecek olan aileler ile bilgi deneyimleri paylaşarak, sosyal ve ekonomik olarak destek olarak göç etme süreçlerini kolaylaştırır.

Zamanla oluşan bu sosyal ağlar göçmen ailelerin göç sürecinin güvenli ve daha kontrol edilebilir olmasını sağlar. Göç hareketleri böylece kendi kendine sürdürülebilir sosyal bir sürece dönüşür (Castles, Miller: 38).

1.5.5 Yeni Ekonomi Teorisi (New Economics Of Labour Migration- Nelm)

Yeni ekonomi teorisini geliştiren Stark (1991), göçün bir aile stratejisi olduğuna vurgu yapmaktadır. Stark'a göre aile üyelerinden bir veya birkaç kişinin göç sürecine katılması, aile gelirlerinin artmasıyla birlikte geliri çeşitlendirmekte ve aile bireylerine ek bir güvence sağlamaktadır (Stark-Bloom, 1985: 173-178). Temelde neoklasik yaklaşıma dayanmakla birlikte bazı yönleriyle de karşı çıkan bir teoridir.

Yeni ekonomik teorisine göre, göç etme kararlarını bireyler tek başlarına vermemekte birey veya bireylerin göç etme kararıyla aile fertleri tarafından kolektif olarak karar vermektedirler. Bunun temel dayanağı az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki hane halklarının, aile içerisindeki verimli gelir kaynaklarını en etkin şekilde kullanabiliyor olmasıdır. Bu sayede aile fertlerinin bazıları yerel piyasada, bazıları yurt dışında çalışmakta ve ailesel olarak ekonomik krize farklı stratejiler geliştirilebilmektedir (Güllüoğınar, 2012: 61-63).

Yeni ekonomi teorisinde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılıklardan yola çıkılarak gelişmekte olan ülkelere doğru meydana gelen uluslararası göçün nedenleri üzerinde durulmaktadır. Bu nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Yazan, 2016: 46-49):

- Gelişmiş ülkelerde refah seviyesi yüksektir geliştirilen sigorta programları ile birlikte aile ve çalışanlar riskten korunmaya çalışılmaktadır. Göç gönderen bölgelerde ise ekonomik şartlar gün geçtikçe kötüleşmektedir. İstihdam düşmekte hane halkını geliri de düşmekte geçim sıkıntısı baş göstermektedir.
- Gelişmiş ülkeler hane halkı gelir riski piyasa sigortası ile korunmakta göç veren gelişmekte olan ülkelerde ise bu tarz kurumsal yapı mevcut değildir.
- Gelişmiş ülkelerde kredi piyasaları büyük ve yeni projeler için finansal imkânlar var iken gelişmekte olan ülkelerde kredi imkânı olmamakta olsa bile yüksek maliyetlerle elde edilmektedir.
- Gelişmiş ülkelerde fiyat riski piyasa tarafından yönetilir ve güvence altına alınır gelişmekte olan ülkelerde ise böyle bir güvence bulunmamakta olup sıklıkla fiyat dalgalanmaları yaşanmaktadır.

Göç kararını veren hane halkları bu farklılıklar göz önüne alarak riskler ile birlikte fayda maliyet hesaplaması yaparak göç edip etmeme kararını vermektedir. Bu teoriye göre, göçmenler kararlarını ülke koşullarından etkilenerak yapmaktadır. Rasyonel davranış ya da fayda maksimizasyonu yerine, piyasadaki başarısızlıklara ve ailenin durumuna göre göç kararı alınmaktadır (Massey vd, 1993).

1.5.6 Diğer Teoriler

En çok üzerinde durulan teoriler önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bununla birlikte literatürde farklı göç teorileri de bulunmaktadır. Bunlardan biri “İlişkiler Ağı (Network) Teorisi” dir. Teorinin temeli, işgücü göçünü gerçekleştiren göçmenler arasındaki ilişki ağıdır (Massey ve diğerleri, 1993: 454). Göçmenlerin birbirleriyle olan ilişkilerden haber aldıkları ve etkilendikleri süreçler doğrultusunda hareket ettikleri düşünülmektedir. Bu teori, istihdam politikalarına rağmen göçün neden devam ettiğini açıklamaktadır (Dustmann ve Glitz, 2005).

Diğer bir teori de “Davranışsal Model (Önem Eşiği Modeli)” dir. Wolpert’in (1965) geliştirdiği model fayda-maliyet analizine benzemektedir. Birey karar verirken tahmin edilen-beklenen (ex-ante) davranışı gerçekleştirir. Çünkü göç için verdiği karar vuku bulan (ex-post) biçimde gerçekleşmemektedir. Özetle, bireyin çevre koşulları, istihdam olasılığı vb. durumlara göre göç kararı gerçekleşmektedir (Tekeli, 2008).

Daha yakın dönem teorilerden biri de “Sosyal Sistemler Teorisi”dir. Hoffmann-Nowotny’in (1981) geliştirdiği bu teoriye göre, ülkelerin siyasi meselelerinin ya da bireysel sorunlarının giderilmesinin bir uzantısı olarak göç hareketleri gerçekleşmektedir. “Sosyal sermaye Teorisi”ne göre de yapısal makro göç modelleriyle bireysel kararlardaki göç hareketleri birleşmektedir. Yani sosyal sermaye, göç hareketlerinde belirleyici bir etken olmaktadır. Bu iki teori birbirinden farklı gibi görünmekle birlikte geçmişten güncel gelen ülkenin sosyoekonomik birikimlerinin etkisi her iki teoride de öne çıkmaktadır. Çünkü daha önce gelen göçmenler sonradan gelen göçmenlerin kararlarında etkili olmakta ve yön verebilmektedir (Goss & Lindquist, 1995: 324). Önceki gelenlerin davranışları da birey ve ülke meselelerine bağlı şekillenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE GÖÇ

2.1 İÇ GÖÇ HAREKETLİLİĞİ

Ülkemizde iç göç hareketliliği genel olarak kırsal bölgelerden kentlere, doğudan batıya göç şeklinde meydana gelmektedir (Akan-Arslan, 2008: 16).

İlk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Buna göre nüfusun %24,22'si (3.305.879) kentlerde yaşarken; %75,78'si (10.342.391) köylerde yaşamaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda büyük oranlarda bir iç göç hareketliliğinden görülmemektedir. Bu dönemde gerçekleşen göç hareketliliği genellikle memur ve öğrencilerin yaptığı göçlerden oluşmuştur.

Tablo 2. Türkiye'de Yıllara göre Toplam Nüfus, İl, Köy Nüfusu ve Oranları

Yıl	Toplam Nüfus	Kent Nüfusu	Kent nüfus oranı %	Köy Nüfusu	Köy Nüfus Oranı %
1927	13.648.270	3.305.879	24,22	10.342.391	75,78
1940	17.820.950	4.346.249	24,39	13.474.701	75,61

1950	20.947.188	5.244.337	25,04	15.702.851	74,96
1960	27.754.820	8.859.731	31,92	18.895.089	68,08
1970	35.605.176	13.691.101	38,45	21.914.075	61,55
1980	44.736.957	19.645.007	43,91	25.091.950	56,09
1990	56.473.035	33.326.351	59,01	23.146.684	40,99
2000	67.803.927	44.006.274	64,90	23.797.653	35,10
2007	70.586.256	49.747.859	70,48	20.838.397	29,52
2008	71.517.100	53.611.723	74,96	17.905.377	25,04
2009	72.561.312	54.807.219	75,53	17.754.093	24,47
2010	73.722.988	56.222.356	76,26	17.500.632	23,74
2011	74.724.269	57.385.706	76,80	17.338.563	23,20
2012	75.627.384	58.448.431	77,28	17.178.953	22,72
2013	76.667.864	70.034.413	91,35	6.633.451	8,65
2014	77.695.904	71.286.182	91,75	6.409.722	8,25
2015	78.741.053	72.523.134	92,10	6.217.919	7,90
2016	79.814.871	73.671.748	92,30	6.143.123	7,70
2017	80.810.525	74.761.132	92,51	6.049.393	7,49

Kaynak: TÜİK 2017 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

(http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067) (Erişim Tarihi 30.06.2018)

Tablo 2.1 görüldüğü üzere 1927-1940 yılları arasında toplam nüfusun kent ve kır nüfusun oransal dağılımında ciddi bir artış gözlenmemektedir. Bu yıllarda kent nüfusunda sadece 0,17 oranında bir artış gözlenmektedir. Bununla birlikte 1940'lı yıllardan sonra Batı'dan gelen yardımlarla birlikte hızlı bir modernleşme süreci başlamış, kentlerde sanayi ve hizmet sektöründe büyüme meydana gelmiştir. Bu süreçte haber kanallarının artması ve köylünün kent yaşamını görmesi ile kırdan kente göç hareketleri gözlenmiş bu durum ise daha sonraki yıllarda artarak devam etmiş ve kentleşme olgusunun temelini oluşturmuştur (Özdemir, 2012: 3).

II. Dünya Savaşı (1939-1945) sonrasında ise ülke nüfusunda ciddi artış meydana gelmiştir. Tarım ürünlerinin fiyatlarının artması sonucunda toprak sahibi köylülerin arazilerini genişletmesi ve işgücü oluşturması için çocuk sayısını arttırması; bu dönemde Marshall planında² yer alan tıbbi yardımlarla bebek ve çocuk ölümleri azalmaya başlamış ve doğal nüfus artış hızını yükseltmiştir (Vergin, 1986: 28-29).

² Marshall Planı ikinci Dünya Savaşı sonrasında ABD tarafından Avrupa ülkelerine yardımda bulunmak ve ülkelerin kısa zamanda toparlanıp güçlenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan bir programdır. ABD Dış İşleri Bakanı

1950’li yıllara gelindiğinde Marshall yardımlarıyla birlikte aynı zamanda tarımda makineleşme başlamış ve kırsal bölgelerde işgücü ihtiyacı azalmıştır. Bu dönemde yükselen devletçilik ve korumacı politikalarla kentlerde sanayileşme hareketleri hızlanmış ve bu sanayileşme işgücüne olan talebi arttırmış, kent nüfusu bu talebi karşılayamamıştır (Koyuncu, 2015: 27-31). Bu durum kırdan kente göç hareketlerinin artmasına neden olmuştur. 1950 yılında 5 milyon kişi olan kent nüfusu 1970 yılında 13,5 milyonu aşmış ve kırsal bölgelerde yaşayan nüfusun oranı %7 gerileme göstermiştir.

1950-1980 yılları arasında ise iç göç oranı daha da artmıştır. 1980’li yıllarda kent ve köy nüfus dağılımı birbirine yaklaşmıştır.

Tablo 3. Yerleşim yerlerine göre göç eden nüfus 1975-2000

Yıllar	Toplam Göç eden Kişi Sayısı	Şehirden Şehire Göç eden Kişi Sayısı	Şehirden Şehire Göç Oranı (%)	Köyden Şehire Göç eden Kişi Sayısı	Köyden Şehire Göç Oranı (%)	Şehirden Köye Göç eden Kişi Sayısı	Şehirden Köye Göç Oranı (%)	Köyden Köye Göç eden Kişi Sayısı	Köyden Köye Göç Oranı (%)
1975-1980	3.584.421	1.752.817	48,90	610.067	17,02	692.828	19,33	528.709	14,75
1980-1985	3.819.910	2.146.110	56,18	860.438	22,53	490.653	12,84	322.709	8,45
1985-1990	5.402.690	3.359.357	62,18	969.871	17,95	680.527	12,60	392.935	7,27
1995-2000	6.692.263	3.867.979	57,80	1.168.285	17,46	1.342.518	20,06	313.481	4,68

Kaynak: TÜİK 2017 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

(http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067) (Erişim Tarihi 30.06.2018)

İç göç hareketliliği daha çok kırsaldan gelişmiş bölgelere göre gerçekleşmesine karşın kentten kente, kırsaldan kente, kırsaldan kırsala göç şeklinde de izlenebilmektedir.

Tablo 2.2.’ye göre, 1975-1980 döneminde göç eden nüfusun %17,02’si kırsal bölgelerden kente göç ederken %48,90’ı kentten kente göç etmiştir. Sonraki dönemlerde de hem kırsal bölgelerden hem de kentten kente göç hareketleri devam etmiştir. 1980-

George C.Marshall’ın önerisi ile hazırlandığından dolayı Marshall Planı adını almıştır. Marshall Planı 1948 yılında Başkan Truman tarafından imzalanan kanun ile kabul edilmiştir (Seyidoğlu, 1999, s.389-390).

1985 döneminde kentten kente göç oranı %56,18 iken, 1985-1990 döneminde bu oran %62,18'e yükselmiştir. Kırsaldan kente göç oranı da benzer bir şekilde 1980-1985 yılları arasında %22,53'e çıkarak yükselmiş ancak 1985-1990 döneminde ise kırsaldan kente göç hareketi %17,95 olarak azalan oranda bir artış göstermiştir. 1995-2000 yılları arasında ise hem kentten kente hem de kırsaldan kente göç oranı azalma meydana gelmiştir. Bu dönemde kentten kente göç oranı %57,80 olurken kırsaldan kente göç oranı %17,46 olmuştur.

Türkiye'de alınan siyasi kararların iç göç hareketleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Örneğin 1980'li yıllara kadar etkili olan ithal ikameci devlet politikaları yerini 24 Ocak 1980 kararları ile birlikte liberal ekonomi politikalarına bırakmıştır. Bununla birlikte, çok partili döneme geçiş ve liberal politikaların benimsenmesiyle özel sektöre ağırlık verilmeye başlamıştır. Bu süreç, kent nüfusunun artmasına neden olmuştur. Bu durum ülkenin plansız, düzensiz bir kentleşme olgusu ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (Koyuncu, 2015: 27-31).

1985-1995 yıllarına bakıldığında ise Türkiye'de güvenlik nedeniyle gerçekleşen zorunlu göçler olduğu görülmektedir. Bu bağlamda en çok Güney Doğu, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesinde iç göçlerin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Güvenlik sorunları ise (1987 sonrası) OHAL uygulaması, Özel tim ve koruculuk sistemi, yayla yasağı, can güvenliğinde azalma, askeri çatışmaların yoğunluğu gibi önemli kaygı içerecek sorunları kapsamaktadır (Saltık, 2012: 3).

2000 sonrası döneme bakıldığında da kent nüfusundaki hızlı artışın devam ettiğini söylemek mümkündür. 2000 yılında ülkemizdeki kent nüfusu toplam nüfusun %64,90'nı oluştururken 2017 yılında geldiğimizde %92,51'e yükselmiştir.

2.2.DIŞ GÖÇ HAREKETLİLİĞİ

Ülkemizde meydana gelen nüfus artışlarındaki bir başka etken de dış göçlerdir. Türkiye bulunduğu jeopolitik konum itibarıyla kimi zaman göç hareketlerinde transit ülke olmuş kimi zaman da dışardan göç almak durumunda kalmıştır. Dış göç

hareketliliğini ülkeler bazında incelemek göç sebeplerini ve hareketliliği açıklamak açısından önemlidir.

2.2.1. Balkan Göçleri

2.2.1.1. Yunanistan Göçleri

Balkan savaşlarının (1912-1913) ardından Osmanlı devleti özellikle Avrupa'da çokça toprak kaybetmiştir. Bununla birlikte ulus devlet³ fikrinin yaygınlaşması ve azınlıkların bağımsızlık istekleri Osmanlı devletini zor durumda bırakmıştır. Bu süreçte yaşanan toprak kayıpları sonucunda yeni sınırlar oluşmuştur. Yeni sınırlar, birçok kişinin buldukları yerde baskıyla karşılaşmasına neden olmuş ve yerlerinden göç etmek zorunda bırakmıştır.

İlk mübadele fikri Balkan savaşlarından sonra ortaya atılmıştır. Yeni oluşan sınırlar ile azınlık durumunda kalan Balkanların kuzeyindeki Müslümanları Anadolu'ya, Anadolu'daki Bulgarları ise Balkanlara göndermek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1913 yılında Osmanlı devleti ile Bulgaristan arasında mübadele anlaşması imzalanmış ancak I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması ile birlikte bu anlaşma uygulanamamıştır (Şimşir, 1986: 202). Daha sonra Kurtuluş savaşının sona ermesi ile birlikte Lozan Konferansında azınlıklar ile ilgili sorunlara çözüm olarak mübadele kavramı bir kez daha ortaya atılmıştır. Konferansta yaşanan tartışmalar neticesinde Batı Trakya'da yer alan Müslüman halk ve İstanbul'da yer alan Rum halkı hariç mübadelede anlaşma sağlanmıştır.

Göç hareketliliğine neden olan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol'ü” 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre, Türk topraklarında yerleşmiş bulunan Rum Ortodoks dininden Türk halkı ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan halkı yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte sözleşme ile 8 Ekim 1912'den sonra göç etmesi gereken ya da daha önce belirtilen yerlere göç etmiş kişiler de bu kapsamda ele alınmıştır. Bu durumda göçmenler gittikleri ülkenin uyrukluğuna almış ve hükümetlerin izinleri olmadan

³ Ulus devlet: Örtüşen vatandaşlık ve milliyet bağlarıyla bir araya gelmiş siyasal ve kültürel kimliğin örtüştüğü bağımsız siyasal bir toplumu ifade etmektedir (Heywood, 2013, s.208).

terk ettikleri topraklara geri dönüp yerleşmeleri mümkün olmamıştır. (AÜSBF, 1973: 89-94). Bu sürecin istenilen biçimde gerçekleşmesi için mübadeleyi kontrol edilmesi ve işlemler için yardımcı olacak taşınır ve taşınmaz malların tasfiyesine gerçekleştirilmesi ve değer biçilmesi için bir Karma Komisyon kurulmuştur.

Mal sahiplerine bıraktıkları ülkelerdeki taşınmazlar için o ülke adına borçlu olduğunu bildiren bir belge verilmesi ve bu borcun prensip olarak ülkeden ülkeye borç olarak kabul edilmesi ve göç eden kişilere aynı değerde mal veya toprak verilmesine karar verilmiştir. İki ülke arasında hesaplaşma yapıldığında borçlu olan ülkenin diğerine peşin ödeme yapması ve ödeme tutarı yüksek olur ise 20 yıla kadar vadeli yapılması planlanmıştır. Taşınır mallar ise vergi ödemeksizin göç edilen ülkeye götürülebilmektedir. Tasfiye işlemleri Karma Komisyon tarafından yapılmıştır. Kalan mallar üzerinde müsadere yürürlükte bulunan yasalara uygun olarak gerçekleştirilmiştir (Soysal, 1983: 177-183).

Göçmenlerin yerleşmeleriyle ilgili bir takım hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Öncelikle göçmenler Lozan antlaşmasından önce gelenler ve sonra gelenler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Lozan antlaşmasından sonra gelenler anlaşma gereği adi iskâna tabidir. Buna göre, arkasında mal bırakıp bırakmadığında bakılmaksızın devlet bir ev, toprak vermektedir. Lozan antlaşmasından önce gelenler ihtiyaç dâhilinde adi iskâna tabi tutulmuştur. Lozan antlaşmasından sonra gelenleri ise göçmenleri Rumlardan kalan bölgelere yerleştirmiştir. Göçmenlerin Yunanistan'da kalan gayrimenkulleri Karma Komisyonun yetki alanında değerlendirilmiştir. Bu mübadele süreci tamamlanincaya kadar gayrimenkuller rehin verilememiş, teminat olarak gösterilememiş ve satılmamıştır.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arazi İskân Dairesi'nin istatistiksel verilerine göre 1923-1924'te Yunanistan'dan gelen 384.000 kişi (99.709 hane) iskân edilmiş, 7.753 (2.034 hane) kişi de devletten hiçbir şey talep etmeden serbest olarak gelmiştir. Mübadele sonrası en çok iskân gerçekleşen iller ise Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Niğde, Samsun ve Tekirdağ olmuştur (Çanlı, 1994: 54).

Bununla birlikte iskân süreci beklenildiği şekilde sonuçlanmamıştır. Bu durumun oluşmasının nedenlerini aşağıdaki gibi açıklanabilir (Aktar, 2005: 111-160):

- İskân ve mübadele süreci ile ilgilenen vekâletin alelacele kurulmuş olması nedeniyle memurların diğer vekâletlerden aktarılması.
- Rum emvalinin yanmış yıkılmış veya işgal edilmiş olması.
- Göçmenlerin iskân edildikleri yerleri beğenmeyerek ya da aile fertlerinin yanına gitmek amacıyla terk etmiş olmaları.
- İskân sürecinde sınıfsal özelliklerin dikkate alınmaması.
- Göçmenlerin tarım bilgilerine göre uygun yerlere yerleştirilmemeleri.

2.2.1.2. Yugoslavya Göçleri

Osmanlı'nın Rumeli'den çekilmeye başladığı dönemlerde Müslüman göçmenler muhacir (hicret edenler) olarak tanımlanmıştır. 1934 yılından sonra genelde göçmenlik statüsü için Türk soyundan veya Türk kültürü bağlı olma şartı aranmaktadır. İskân kanunundan önce mülteci kavramı kanunda açık bir şekilde ifade edilmemiştir. Ancak iskân kanunu ile mülteci kavramı “Türkiye’ye yerleşmek maksadı ile olmayıp bir zaruret ilcası ile muvakkat oturmak üzere sığınanlara mülteci denir.” şeklinde tanımlanmıştır. 1947 yılında İskân kanunda yapılan düzenleme ile birlikte “muhacir” kavramı “göçmen” olarak değiştirilmiştir. 1950’lerden sonra Balkan ülkelerinden gelen herkese geliş sebebi dikkate alınmadan göçmen denilmiştir. Balkan göçlerinde başta Yugoslavya’dan gelen göçmenler olmak üzere Makedon, Arnavut göçmenler önem taşımaktadır.

Yugoslavya’dan Türkiye’ye göçler iki temel dönemde yoğunlaşarak toplu şekilde gerçekleşmiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 205).

1. 1919-1926 savaş yılları arasında Sırp Hırvat Sloven Krallığından 131.000 muhacirin Türkiye’ye sığındığı göçler; 1929 yılında Yugoslavya Krallığında Beyaz El gibi Faşist grupların yönetiminde ağırlığını koymasıyla 1930-1935 yılları arasındaki göçler.
2. Stalin dönemi ve sonrasında 1948-57 yılları arasındaki göçler.

II. Dünya Savaşından sonra bloklar arasındaki mücadele, ideolojik mücadeleler yine Balkanlardaki göçü etkilemiş, komünist toplum inşa edilmek istenmesi de göçleri arttırmıştır.

Yugoslavya'dan gelen göçlerin bir etnik temizlik stratejisi sonucunda gerçekleştiği genel bir görüş olmakla birlikte Arnavut kaynakları genellikle göçlerin Sırp milliyetçiliğinin Arnavut kimliğini arındırma çabası üzerinde durmaktadır. Makedon kaynakları ise bu göçlerin Türklerin göçünü öngören 1953 anlaşmasıyla düzenlendiğini ifade etmekte bu göçlerin sonucunda Makedonya'daki Arnavut sayısında yaşanan artış arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır. Türk kaynaklarına gelince, bu göç hareketleri Yugoslavya'daki Türk topluluklarının göç etmesi konusunda varılan anlaşmaya bağlanmaktadır. Bir başka görüşe göre ise bu göçler Türk toplumuna yönelik kültürel baskılar sonucunda meydana gelmiştir. (Erdoğan ve Kaya, 2015: 208).

Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gerçekleşen göçmen sayısı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Hivzi İslami'ye (1994) göre 1953-1957 yıllarında 250.000'den fazla Arnavut Türkiye'ye göç etmiştir (Akt: İslami, 1994: 194). Bununla birlikte Branko Horvat (1989) ise 1955-1960 yılları arasında Yugoslavya kaynaklarında 120.000 kişinin Türkiye'ye göç ettiğini belirtmiştir. 1953-1960 yılları arasında (Geray, 1962, Ek Tablolar) T.C. Köyişleri Bakanlığı'nın göç kayıtlarından oluşturduğu rapora göre ise Yugoslavya'dan Türkiye'ye 151.889 kişi gelmiştir.

Türkiye Bosna (1992-1995) ve Kosova (1998-1999) savaşları döneminde de kapılarını göçmenlere açmıştır. Türkiye'ye gelen 20.000 Bosna ve 17.746 Kosova mültecisine “*refuge en mass*” (geri göndermeme) ilkesi bağlamında geçici sığınma hakkı tanımış ve Türkiye'ye yerleşme imkânı sağlamıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: 197).

2.2.1.3. Bulgaristan Göçleri

Bulgaristan Türklerinin 1878 itibariyle 1980'li yıllara kadar uzun süren bir göç süreci bulunmaktadır. En büyük göç dalgalarından biri 1950-1951 arasındaki göç hareketleridir. 1949 yılından sonra Sovyet Rusya'nın Bulgaristan'ın üzerindeki

baskılarının ve hâkimiyetinin yoğunlaşması ile birlikte Türklere karşı olan baskıyla birlikte Türkler asimile edilmeye çalışılmış ve göçe zorlanmıştır.

1923'ten 1933 yılına kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye 101 bin civarında, 1933'den II. Dünya Savaşına kadar 198 bin civarında göçmen hareketliliği olmuştur (Geray, 1962: 13).

Soğuk Savaş dönemine gelindiğinde ise Türk ve Bulgar vatandaşların karşı taraflarda yer alması, Bulgarların Türkleri aynı zamanda bir güvenlik sorunu olarak görmesine neden olmuştur. Bulgarların Türkleri aynı zamanda bir güvenlik sorunu gördüğü bilinmektedir. Bulgarların Türkçe konuşulmasını, Türkçe kitap ve dergilerin basılmasını yasaklaması, Türkçe isimlerin değiştirilerek Slav isimlerin yerine kullanılmasının istenmesi bunun yanı sıra Türkçe eğitim veren okulların kapatılması, camilerin kapatılması, Kuran ve dini kitaplar toplatılması göç hareketlerinin oluşmasında etkilidir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 301-302).

Balkan savaşı sonrası Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler iyi düzeyde olmakla birlikte I. Dünya Savaşı sonrası Lozan Barış Konferansıyla birlikte Türkiye-Bulgaristan sınırları ve ülke sınırları dışında kalan Türklerin azınlık hakları belirlenmiştir (Çulha, 2017: 53). 1950 yılına gelindiğinde ise Bulgar hükümeti, Türk hükümetine 250 bin Türk'ü topraklarına almasını talep etmiştir (Gündüz, 2015: 8-11). Kuzey Kore ile Güney Kore (1950-1953) arasındaki savaşa Türkiye'nin de asker göndermesi nedeniyle Bulgaristan'ın zorunlu göç kararını vermesini etkileyen unsurlardandır (Çulha, 2017: 59).

İskân Kanunu (1934) kapsamındaki göçmenlere hızla vatandaşlık verilmesinin yanında arazi, besi/çiftlik hayvanları, tarım aletleri ve kredi tahsisi sağlamıştır. 240 binden fazla Bulgar Türkü Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir. Bu kitlesel göç akını Bulgaristan'daki komünist rejimin Kasım 1989'daki çöküşünde önemli rol oynamıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: 303).

2.2.2. Kuzey Irak Göçleri

1990 yıllarda ÷lkemize gelen kitlesel akınlardan biri de K÷rfez Krizi ile başlamış olan Kuzey Irak'tan gelen g÷ç hareketidir. 1980-1988 yıllar arasında Ortadoğu'da Araplar arasında bir bütünlük bulunmamaktadır. İran ve Irak hem Arap milliyetçiliğinin öncülüğünü yapmak hem de bölgesel güç olmak adına mücadele etmişlerdir (Özdemir, 2016: 229).

Irak rejimi bu Arap milliyetçiliği benimsediğinden dolayı özellikle Kürtlere yönelik baskı siyaseti göze çarpmaktadır. 1990 yılında Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmiştir. Bunun üzerine ABD öncülüğünde BM Irak "Çöl Fırtınası Operasyonu" adı verilen bir operasyon düzenleyerek Kuveyt'i işgalden kurtarmış ve ateşkesi sağlanmıştır. Bu ateşkes sonrasında Saddam Hüseyin'e karşı ayaklanan Kürtler Irak'ın kuzeyindeki bölgeleri ele geçirmiştir. Irak ordusu 1991 Mart ayında Kürt isyancıların üzerine giderek ele geçirdikleri bölgeleri geri almış ve bunun sonucunda Irak ordusundan kaçan Kürtler Türkiye ve İran'a sığınmıştır (Kavak,2018: 436).

Türk hükümeti başlangıçta güvenlik ilgili kaygılarından ötürü sınırları açmamıştır. Ancak daha sonra uluslararası baskılar ve Kürt vatandaşların akrabalık bağları sonucunda iç baskılar ile Iraktan gelen mültecilerin girişini kabul etmiştir.

Sığınmacıların sınıra yığılması ile birlikte bölge halkı ve devlet nazarında yardımlara başlanırken; uluslararası yardımların 11 Nisan 1991 gününde başlaması üzerinde durulması gereken bir hususu oluşturmaktadır. Bu süreçte yaklaşık 260 bin nüfusa sahip Şırnak ili birkaç gün içerisinde toplam nüfusa eşit sığınmacı;175 bin nüfusa sahip Hakkâri ili de 200 binden fazla sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır (Kavak, 2018: 437).

Hükümet bu dönemde Kuzey Irak'ta güvenli bir bölge kurulmasına karar vermiş ve "Çekiç Güç Harekâtı" olarak adlandırılan operasyonu düzenlenmiştir. ÇGH (Çekiç Güç Harekâtı) 11 ÷lkeden 20 bini aşkın askerden oluşmaktadır. ÇGH sığınmacıların ÷lkelerine hızla geri dönmelerini sağlayan "güvenli bölge" oluşturulmuştur. İlk olarak sığınmacılar dağlardan indirilerek, sınırın Irak tarafındaki 20'ye yakın geçiş kampına yerleştirilmiştir. Bu süreçte yaklaşık 5 hafta içinde 460.000 mültecinin büyük bölümü evlerine dönmüştür. Geriye kalan yaklaşık 14.000 kadar mülteci de Türkiye'de kurulan bir kampa alınarak ve sonrasında resmi mülteciler olarak üçüncü ÷lkelere yerleşimi sağlanmıştır (Kaynak vd., 1992: 49-50).

2.2.3. Suriye Göçleri

Ülkemize yönelik meydana gelen bir diğer kitlesel göç hareketi Mart 2011 yılında Arap baharı⁴'nın etkisiyle Suriye'de yaşanan hükümet karşıt gösterilerin başlamasıyla birlikte yaşanan kriz sonucunda oluşan göçlerdir (Ağır ve Sezik, 2015: 99)

Suriye'de bu rejim karşıtı gösteriler nedeniyle ülkede iç savaş çıkmıştır. Başlarda Türk hükümeti bu çatışmalarda herhangi bir tarafta olmak istememiş, Suriye hükümetini çatışmalar karşı sivil halka sert müdahalelerden kaçınılması konusunda uyarılmış ve bir reform paketi hazırlanarak barışın sağlanması için önerilerde bulunmuştur. Bu dönemde Türkiye ile Suriye ile arasında iletişim henüz kopmamıştır. Ancak Suriye devlet başkanı Beşer Esad'ın sivil halka karşı müdahalesinin gün geçtikçe sertleşmesi ve 2011 yılının sonlarına doğru Türkiye'nin Suriyeli muhalifler tarafından tavrı almasıyla birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmuştur. Aynı zamanda IŞİD'in⁵ (Irak Şam İslam Devleti) kontrol altına aldığı bölgelerde halka baskı uygulaması nedeniyle e Türkiye'ye göçe neden olan bir etkidir (Özdemir, 2017: 122)

Türkiye savaştan zulüm ve savaştan kaçan muhaliflere sınır kapılarının açık olacağını ve temel ihtiyaçlarını karşılanacağına dair bir açıklama yapmış ve "açık kapı politikasını" uygulanacağı ilan etmiştir. Türkiye'ye Suriye'den ilk olarak Cilve gözü sınır kapısından 29 Nisan 2011 tarihinde gruplar halinde girişler başlamıştır.

Suriye'deki yönetimin baskılarından kaçan Sünni Arapların ulaşmak istediği Türkiye'ye son dönemde IŞİD'den kaçan Kürt, Nusayri, Ezidi ve diğer gruplar da sığınmaya başlamıştır. Bu durum Türkiye'deki Suriyelilerin etnik-mezhepsel-dinsel heterojenliğini artırmıştır. (Erdoğan ve Kaya, 2015: 317).

Mayıs 2011'de AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), krizin yönetiminden sorumlu lider kuruluş olarak görevlendirilmiştir. AFAD ilk olarak

⁴ Arap Baharı Kuzey Afrika Ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinde gerçekleşen halkın diktatöryel rejimler, işsizlik, gıda enflasyonu, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü ve kötü yaşam koşullarına halkın isyan etmesidir. İlk isyan 17 Aralık 2010'da Tunuslu bir gencin kendini yakması ile başlamıştır (<http://www.tuicakademi.org/arap-bahari-nedir/>).

⁵ IŞİD (Irak Şam İslam Devleti) Irak ve Suriye'de radikal dini örgütleri ortaya çıkması ve varlığını devam ettirmesini kolaylaştıran, sahip olduğu güç ile kanlı eylemler düzenleyen hem bölgesel hem de küresel düzeyde bir tehdit kaynağı haline gelmiş bir örgüttür (Erdoğan ve Deligöz, 2015, s.5).

mülteciler için kamplar kurmuş; Ekim 2011'e gelindiğinde 8 adet mülteci kampı faaliyete başlamıştır.

Hükümet Suriyelileri mülteci olarak tanımlayarak “geçici koruma”yı Suriyeli mültecileri kapsayacak şekilde genişletmiştir. Bu karar, Mart 2012'de hazırlanan ancak bugüne kadar gizli tutulan bir genelgeyle yürürlüğe konmuştur. Bu genelge Suriyeli mültecilere kapılara her zaman açık tutacağını bildirilmiş; “geri göndermeme” ilkesine uymayı kabul ederek; Suriyeli mültecileri temel ihtiyaçlarının sağlık, barınma ve insani hizmetleri sağlamayı taahhüt edilmiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 308). Yürürlükte bulunan İskân Kanunu, yalnızca “Türk soyu ve kültürü” ne mensup kişilerin ülkemize yerleşmesine ve vatandaşlığına izin vermektedir (İçduygu ve Aksel, 2013: 181). Suriyeli mültecilerin çoğunluğunun Arap kökenli olması nedeniyle olası bir vatandaşlık durumu için yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNCHR) Ekim 2018 açıklanan resmi rakamlarına göre yaklaşık 5,6 milyon Suriyeli mülteci bulunmakta olup bunları yaklaşık 3,5 milyonu ülkemizde yer almaktadır (UNHCR, 2018).

2.2.4. Diğer Göçler

Balkan savaşlarından sonra birçok yeni sınır belirlendi ve burundan en çok etkilenen o bölgelerde yaşayan Türk ve Müslümanlar oldu. Savaş sonrası sınırların arkasında çok sayıdaki Türk ve Müslüman Balkan topraklarında kalmıştı. O bölgelerde yaşayanların nüfus hakları, hukuki statüleri Türkiye ve Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerde önemli konulardan biri olmuştur (Turan, 1999: 252).

Bununla birlikte farklı göçlerle de karşılaşılmaktadır. Örneğin 1989'da Sovyetler birliği ve Türkiye arasında başlayan görüşmeler sonucunda 1992'de belirli sayıda Ahıska Türklerinin göç etmesine izin verilmiştir. Bu dönemde alınan karar ve kısıtlamalar göç hareketliliği açısından önemlidir (TBMM, 1992: 33).

Ahıska Türkleri dışında Türk olmayan ancak Müslüman olan birçok vatandaşa kendi ülkelerinde rahat edemedikleri gerekçesiyle Türkiye'ye göç etme eğiliminde olmuştur. Örneğin Balkanlarda (Arnavutluk, Bosna vd.), Afganistan' daki Özbek

Türkleri gibi yerlerde Türk olan ya da olmayan Müslümanların da Türkiye'ye göç etme taleplerinin çok fazla olduğu görülmektedir.

1923-1939 göçlerinden sonra Yugoslavya'nın Makedonya Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye göç başlamıştır. Etnik ve din temelli baskılarla birlikte Makedonya Türk Azınlığı tarafından kurulan “*Yücel Teşkilatı*” gibi örgütlenmeler saldırı ve yaptırımları zorunlu kılmıştır. Bu dönemde Türkiye göçle gelen Türkler'e hukuki, maddi ve manevi destek olmak için uğraşmıştır (Zorbay, 2017: 324).

Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, Balkan Savaşları gibi savaşlar ya da ülkeler arasında imzalanan anlaşmalara doğrultusunda zorunlu ya da gönüllü göçler gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Türk ya da Müslüman olmayanlar için de Türkiye önemli bir alandır. Özellikle Güney Asya, Orta Doğu ve Doğu Afrika ülkelerinden gelip Avrupa'ya gitmeye çalışan göçmenler için önemli bir bölge özelliğine sahiptir. Avrupa'ya gitmek için Türkiye'de sürekli göçmenler yakalanmaktadır (Deniz, 2015: 10).

2.3. GÖÇ MODELİ, YÖNETİM VE TÜRKİYE'DEKİ AVRUPA BİRLİĞİ ERİŞİM SÜRECİ

Türkiye'nin göç yönetimi ve göç politikalarını dönemsel farklılıkları da göz önünde bulundurarak 4 dönem olarak inceleyebiliriz. Birinci dönemi 1923-1960 yılları arası Erken Cumhuriyet dönemi; ikinci dönemi 1960-2000 yılları arası Göç, İltica ve Transit Göç dönemi; üçüncü dönemi 2000-2010 yılları Net Göçmenlik ve son olarak da 2010 yılından günümüze uygulanan göç yönetimi olarak ayırabiliriz.

2.3.1 Cumhuriyet Öncesi Göç Hareketliliği

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde Balkanlarda bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşlarda yenilmeye başlaması ve toprak kayıplarının meydana gelmesi ile ülke nüfusu azalmaya başlamıştır. Bu nedenle nüfusun azalmasını önlemek için liberal göç politikaları uygulanmaya

başlanmış din, mezhep, etnik köken ayrımı yapılmadan göçmen kabul edilmiş ve imparatorluğun çeşitli bölgelerine yerleştirilmiştir (Efe, 2018: 20).

Balkan coğrafyasında çıkan isyanlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan ayrılık hareketleri göç hareketlerinin artma eğilimi göstermesine neden olmuştur. Bu göç akınları başlangıçta bir yığılma oluştursa daha sonra Osmanlı İmparatorluğu bu göçleri planlı iskâna tabi tutmuştur (Şahin, 2006: 75-79).

2.3.2 1923-1960'lar: Göç ve Erken Cumhuriyet

1923-1960 dönemi ulus devlet inşasının erken dönemidir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imparatorlukların birer birer yıkılmaya başlaması ve milliyetçilik akımlarının yaygınlaşması ulus devletlerin yıkılmasının daha zor olduğu varsayımını ortaya atmıştır (Tolay, 2013: 78). Bu nedenle birçok ülke özellikle Balkan devletleri de homojen bir ulus devleti oluşturmaya çalışmaktadır. Bu durum yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin de göç politikalarını yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye de ulus devlet politikası çerçevesinde dini, etnik, kültürel yönden homojen bir nüfus oluşturmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda azınlıkların gönderilmesi ve onların yerine Türk kültürüne sahip kişilerin getirilmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan ile “Türk Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” imzalanmıştır. Bu sözleşme ile İstanbul'da olan Rumlar ve Batı Trakya'da olan Türkler istisna olacak şekilde mübadele yapılmıştır (Okutan, 2009: 227-228).

İskân Kanunu (1934) ile ulus devlet oluşturmak amaçlanmıştır. Kanuna göre “Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olanlar” şeklindeki düzenleme ile Türk soyundan veya Türk kültürüne sahip olanların Türkiye'ye girişleri kolaylaştırılmış ve ülkeye yerleşmeleri sağlanmıştır. Diğer yasal düzenlemeler de Türkiye'de yaşayan nüfusun Türkleştirilmesi üzerine kurulmuştur. 788 sayılı Memur Kanununun 4.maddesinde devlet memuriyeti hakkı sadece Türklere tanınmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de bazı mesleklerin yapılması hakkı sadece Türkiye Cumhuriyeti

vatandaşlarına verilmiş ve ticaretin millileştirilmesi amaçlanmıştır (Aktar, 2012: 113-135).

2.3.3. 1960'lar-2000'ler: Göç, İltica ve Transit Göç

II. Dünya Savaşının bitmesi ve sanayileşmesinin hızlanması ile birlikte kapitalist ülkelerde iş gücü açıkları ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkelerin nitelikli veya niteliksiz işgücünü geliştirmemiş veya geliştirmekte olan ülkelere karşılayamaya çalışması sonucunda Türkiye'den diğer ülkelere göç hareketliliğine neden olmuştur (Kirişçi, 2012, s.65). Göç hareketlerini düzenlemek için ilk olarak Almanya devleti ile 30 Ekim 1961 tarihinde işgücü gönderme anlaşması imzalanmıştır. İzleyen dönemlerde 1964 yılında Avusturya, Belçika, Hollanda; 1965 yılında Fransa; 1967 yılında İsviçre ile işgücü göçlerini düzenleyen antlaşmalar imzalanmıştır (Abadan-Unat, 2006: 58).

Türkiye bu dönemde dışarıya göç vermesinin yanında sanayinin gelişmesinin ve hızlı bir kentleşme süreci girmesiyle birlikte iç göç hareketliliği de yaşamıştır. Bu dönemde sıkça kırsal bölgelerden kentlere doğru iç göç hareketleri görülmektedir.

1961-1973 yılları arasında gerçekleşen bu işgücü göçleri 1973 yılında yaşanan enerji krizi ile kesintiye uğramıştır. Fabrikalar üretimlerini kısıtlamış, tüm Avrupa ülkeleri işçi alımlarını durdurmuştur. Birçok işçi işten çıkarılmasına rağmen yapılan araştırmalarda işçi göçmenlerin ülkeleri geri dönmedikleri görülmüştür (Erdoğan ve Kaya, 2015: 264).

1970'lerden günümüze kadar gerçekleşen düzensiz göç hareketliliğini 4 dönemde izlemek mümkündür (İçduygu ve Aksel, 2012: 12). 1970'li yılların sonu 1980'lerin ilk yarısını kapsayan dönem ilk *çıkış dönemi* olarak tanımlanabilir. Bu dönemde 1979 İran Devrimi ile İranlı göçmenlerin ülkelerinden siyasi nedenler ile ayrılarak Avrupa ya da Kuzey Amerika veya başka bir üçüncü ülkeye göç edinceye dek Türkiye'de transit göçmen olarak kalmışlardı.

1980'li yıllara kadar Türkiye ulus devlet politikasına paralel olarak komşu ülkeler etnik Türk kökenli göçmenleri ülkesine kabul etmiştir. 1979 yılından başlayarak komşu ülkelerde yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal karışımlar nedeni ile Türkiye büyük

kitlesel göç akınları ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türkiye’de düzensiz göç hareketlerinin oluşmasına neden olmuştur.

1980 sonrasındaki kitlesel göç hareketlerinden Türkiye’de etkilenmiştir. Özellikle 1988’de Halepçe olayında 6000 sivilin hayatını kaybetmesi göçü zorunlu kılmıştır. Hamamboğazı, Kayadibi, Çığlı, Dağlıca, Derecik gibi bölgenin farklı alanlarından Türkiye’ye 51bin civarında mülteci giriş yapmıştır. Dönem hükümeti güvenlik önlemleriyle birlikte geçici kamp, hastane vb. girişimlerde bulunarak kontrol sağlamaya çalışmıştır. 1991 yılına gelindiğinde mültecilerden 20 bini Türkiye’de kalmaya karar vermiştir (Kaynak, 1992). 1990’da Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi üzerine muhalif ayaklanmalarına alınan tedbirler sonrası Kürt, Türkmen, Arap ve Keldani vatandaşlardan Türkiye’ye sığınma talepleri artmış ve sınırlarda toplanmışlardır. Güvenlik Konseyinin 688 sayılı kararı sonrası “*huzur operasyonu*” başlatılmış ve geri dönmeleri sağlanmıştır (Keskin, 2005).

İkinci dönem ise *olgunluk dönemi*dir. Bu dönemde ise 1991’de Irak’tan gelen Kürt sığınmacılar, Bulgaristan’da gelen sığınmacılar ve Sovyet Cumhuriyet’inden gelen göçmenlerin oluşturduğu kitlesel göç akınları bulunmaktadır. İran ve Irak’tan gelen göçmenler bir süre sonra büyük çoğunluğu ülkelerine göç ettiklerinden dolayı transit göçmenlerdir. Sovyet Cumhuriyetinde gelenler ise ekonomik ve ticari sebepler ile devamlı olarak gidip geldiklerinden dolayı *döngüsel göçmen* olarak ifade edilmektedirler. Bulgaristan’dan gelen sığınmacıların çoğu Türk kökenli olduklarında dolayı Türkiye’ye yerleşmişlerdir.

Üçüncü dönem ise “*doygunluk dönemi*” dir. Bu dönemde artan göç akınları, transit göçmen ve sığınmacıları sayısının artması sonucunda devlet 1994 yılında Sığınma Yönetmeliği çıkarmıştır. Böylece sığınmacı ve göçmenlere ilişkin uygulamalarda belli bir standart oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.3.4. 2000-2010’da Göç

2000’li yıllarda da Türkiye’de düzenli ve düzensiz göç hareketliliği devam etmiştir. Düzenli göç “menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi

ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmelikleri uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri olarak” tanımlanırken eğitim veya istihdam amacıyla ÷lkemize gelen göçmen ve aile bireyleri ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra kitlesel göç akınları devam eden “*belirli bir ÷lkeye girmek orada ikamet etmek veya çalışmak için göç düzenlemeleri uyarınca gerekli izin ve belgeler sahip olmadan*” yapılan göç hareketlerini kapsamaktadır. ÷lkemizde düzensiz göç hareketleri sığınmacı ve mülteciler, iş amaçlı döngüsel göçler ve transit göçleri kapsamaktadır (IOM, 2018).

Tablo 4. Türkiye’de Göç Gösterge Sayıları 2001-2010

Yıllar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Belgesiz Göçmenler	92.400	82.800	56.200	61.200	57.428	51.893	64.290	65.737	34.345	32.667
Yasadışı Girenler	57.300	44.200	30.348	34.745	26.046	18.876	30.120	45.462	22.975	25.637
Vizesi dolanlar	35.100	38.600	25.852	26.455	31.382	33.107	34.170	20.275	11.370	7.030
Sığınma Başvuruları	5.200	3.794	3.966	3.908	3.914	4.548	7.640	12.981	7.834	9.226
Afganistan vatandaşları	400	47	77	341	365	339	427	1.571	1.009	1.248
İran vatandaşları	3.500	2.505	3.108	2.029	1.716	2.297	1.668	2.217	1.981	2.881
İrak vatandaşları	1.000	974	342	964	1.047	724	3.470	6.904	3.763	3.656
İkamet İzinleri	161.254	157.670	152.203	155.500	131.594	186.586	183.757	174.926	163.326	176.944
Çalışma	22.414	22.556	21.650	27.500	22.130	22.805	25.475	18.900	17.483	19.351
Eğitim	23.946	21.548	21.810	15.000	25.240	24.258	22.197	28.597	27.063	29.266
Diğer	114.894	113.566	108.743	113.000	84.224	139.523	135.635	127.429	118.780	128.327

Kaynak: İçduygu ve Aksel’in Türkiye Düzensiz Göç (2012) çalışmasından derlenmiştir.

2001 yılında (Tablo 2.3.) Türkiye’de düzensiz göçmen sayısı 92.400 kişi olup bunların büyük bir kısmını yasadışı yollar ile ÷lkeye girenler oluşturmaktadır. Aynı zamanda vize süresini aşmasına rağmen ÷lkede kalan kişiler de düzensiz göçmen grubunda değerlendirilmiştir. Göçmen sayılarının devamlı artması ve yeni düzenlemelerin yapılması ile 2002 yılında yaklaşık 83.000 olan düzensiz göçmen sayısı 2003 yılında 50.000 seviyelerine gerilemiştir.

1995 yılında göçmenlerin büyük çoğunluğu göç etme nedenlerini siyasi sebeplere, dini ve kültürel zorluklara, savaş ve çatışma çıkma olasılıklarına bağlarken 2003 yılında geldiğimizde göçmenler ekonomik gerekçeler, istihdam imkânlarının olmayışı ve fakirlik gibi nedenlerle Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 17-18).

1995-2010 yılları arasında Türkiye'ye yaklaşık olarak 70.000 kişi sığınma başvurusunda bulunmuştur. Bu başvuruların büyük çoğunluğunu İran, Irak ve Afganistan vatandaşları oluşturmaktadır. Türkiye 1967 yılında imzalamış olduğu protokol coğrafi kısıtlamalar kabul etmiş olduğundan dolayı bu ülke vatandaşları mülteci statüsünde değerlendirilmemiş devlet tarafından geçici koruma altına alınmıştır.

Türkiye'de düzenli göç kapsamı; çalışma izni, kısa dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet iznini kapsamaktadır. 2001 yılında toplam yaklaşık 160.000 yabancı ikamet ederken 2010 yılına geldiğimizde bu rakam 177.000 kişi ulaşmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliğine (AB) aday ülke olarak kabul edilip müzakerelerin başlaması birlikte AB uyum kapsamında göç ve ilticaya ilişkin yeni politika ve düzenlemeler yapılmaya başlamıştır. 8 Mart 2001 yılında kabul edilen ve daha sonra 26 Mart 2003 yılında gözden geçirilen AB Katılım Ortaklığı dokümanı Türkiye'ye göç, sığınma, sınır kontrolleri konularında reform şartları belirtilmiştir. Türkiye 2003 yılında AB Müktesebatın Kabulüne ilişkin Ulusal Programda göç ve sığınma politikaları ve uygulamalarında yapacağı değişiklikleri duyurmuştur.

AB Katılım ortaklığına göre; Türkiye göç ve sığınmacı politikaların uyumlaştırılması adına öncelikli olarak hedeflenen konular şunlardır (İçduygu ve Aksel, 2012: 49)

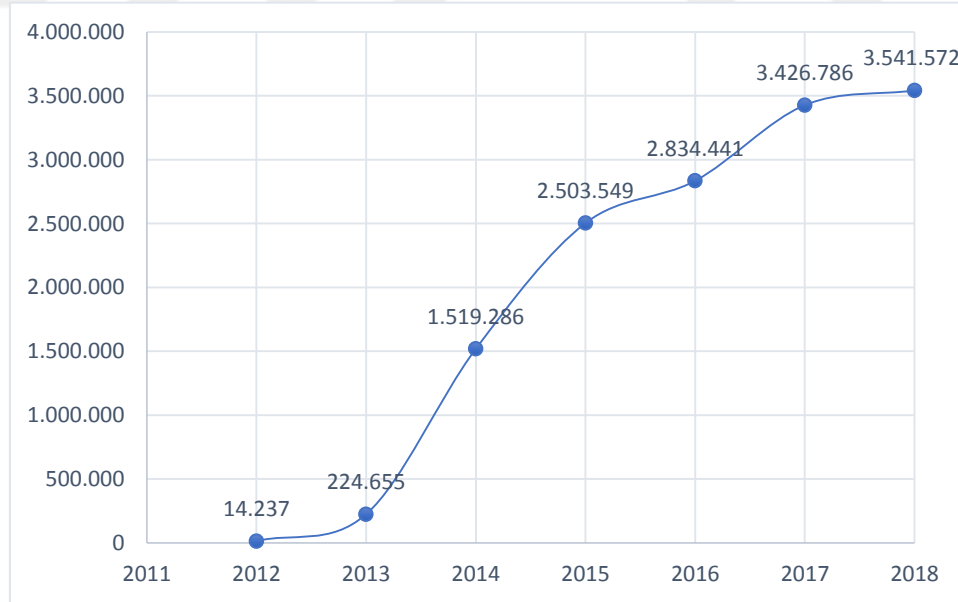
- Vize mevzuatı ve uygulamasını AB ile aynı düzeye getirilmesi.
- Yasadışı göçü önlemek için (ülkeye kabul, geri kabul, sınır dışı) göç alanındaki müktesebatın ve uygulamaların kabul edilmesi ve uygulanması.
- Schengen mevzuatının tamamen uygulanmasına hazırlanmak için sınır yönetimine ilişkin uygulamaların aynı düzeye getirilmesi.

- 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen coğrafi kısıtlamanın kaldırılması dâhil, sığınma alanında müktesebatla uyum sürecini başlatmak; sığınma ve mültecilere ilişkin başvuru işlemleri ve sonuçlandırılmasına ilişkin sistemi güçlendirmek; sığınma ve mültecileri barınma ve sosyal ihtiyaçlarına ilişkin destek sağlamak.

2.3.5. 2010'dan İtibaren Bugünkü Göç

2000'li yıllarda yaşanan Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin 2010 yılından günümüze kadar olan süreçte de devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde en önemli gelişme 2011 yılında Suriye'de meydana gelen ayaklanmalar ve iş savaşın ortaya çıkması sonucunda Türkiye'nin yeni bir kitlesel göç hareketi ile karşı karşıya kalmasıdır.

Türkiye Cenevre anlaşmasında yer alan coğrafi kısıtlama nedeni ile sığınan Suriyeli göçmenler mülteci olarak kabul edilmese de 2013 yılında kabul edilen YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) 91. Maddesi kapsamında geçici koruma altına almıştır.

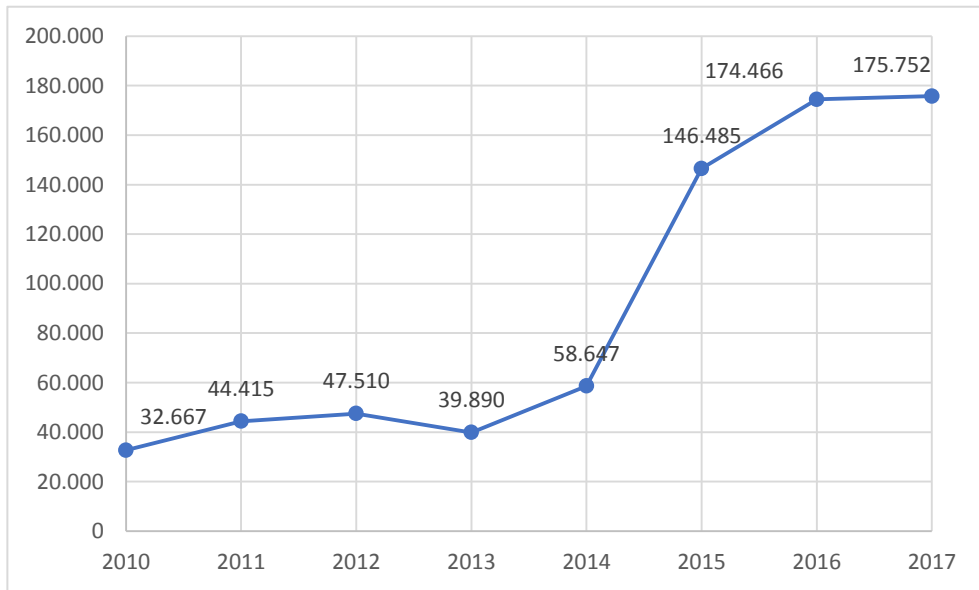

Şekil 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: T.C. Göç idaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi 30.06.18).

Şekil 2.1 görüldüğü üzere 2012 yılında 14 bin civarındaki geçici koruma kapsamındaki bulunan Suriyeli sığınmacılar 2014 yılına geldiğinde 1,5 milyonu geçmiştir. Rahat bir yaşam alanı verebilmek için geçici koruma kapsamında Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Mardin, Hatay, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Malatya da barınma merkezleri kurulmuştur. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresinin verileri göre 2018 yılı itibariyle barınma merkezlerinde toplam 210.177 Suriyeli sığınmacı kalmakta geriye kalan 3.331.395 Suriyeli barınma merkezleri dışında bulunmaktadır. Barınma merkezleri dışında kalan göçmenler çoğunluğu İstanbul, Bursa, İzmir illerde geçici olarak ikamet etmektedir (Mülteciler.org, 2018)

UNHCR'nin (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) resmi rakamlarına göre Haziran 2018 itibariyle Türkiye'de bulunan kayıtlı göçmen sayısı yaklaşık olarak 3,9 milyon kişidir. Bu rakamın 3,5 milyonunu Suriyeli göçmenler, 166.000'i Afganistanlı göçmenler, 141.000'i Iraklı göçmenler, 36.000'i İranlı göçmenler, 5.000'i Somalili göçmenler oluşturmaktadır. Geri kalan 11.000'i ise diğer ülkelerden gelen göçmenlerden oluşturmaktadır. Kayıtlı göçmenlerin yanı sıra yasadışı yollardan insan kaçakçılığı ticareti yoluyla Türkiye'ye giriş yapıldığını söylemek mümkündür. 2017-2018 yılları arasında Türkiye'ye deniz yoluyla kaçak olarak girmeye çalışırken yakalanan göçmen sayısı 43.334 iken Türk karasularında kaybolan ve ölen göçmen sayısı 91'dir (UNHCR, 2018).

Şekil 3. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: T.C. Göç idaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 (Erişim Tarihi 30.06.18).

İçişleri Göç idaresinin verilerine göre 2017 yılında yakalanan göçmenlerin büyük çoğunluğu Suriye, Afganistan, Pakistan, Irak uyruklu göçmenler oluşturmaktadır. Yıllara itibariyle Türkiye'ye gelen düzensiz göçmen sayılarına incelediğimizde Şekil 2.2.görüldüğü üzere 2010 yılında yakalanan göçmen sayısı 32.667 kişi iken 2015 yılında ciddi bir artış göstererek 146.485 kişi olmuş 2017 gelindiğinde ise 175.752 kişiye kadar yükselmiştir. Bu durum Türkiye'nin gün geçtikçe artan bir düzensiz göç sorunu ile karşı karşıya olduğunun bir göstergesidir. Yukarıda da görüldüğü gibi Türkiye'de düzensiz göç hareketliliğiyle birlikte düzenli göç hareketliliği de gerçekleşmektedir. 2010 yılında 182.301 kişi ikamet izni ile ülkemizde bulunmasına karşın bu rakam yıllar içerisinde yükselmeye devam etmiştir. 2017 yılında ülkemizde ikamet eden yabancı sayısı 593 bin civarındadır (T.C. Göç İdaresi, 2018).

2.4. TÜRKİYE'NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLER

2.4.1. Birleşmiş Milletler (BM)

Birleşmiş Milletler İkinci Dünya Savaşının ardından uluslararası barış ve güvenliğin korunması, insan haklarının güvence altına alınması ve hak eşitliğinin sağlanması, uluslararası insani, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunların çözümünde iş birliği yapmak amacıyla Türkiye'nin dâhil olduğu 51 ülke tarafından 24 Ekim 1945 yılında kurulmuştur (UNICANKARA, 2018).

Türkiye bugün BM bağlı olarak çalışan 14 kuruluş ile iş birliği yaparak faaliyetlerini sürdürmektedir. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), (IOM) Uluslararası Göç Örgütü, OCHA (Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi), UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği), OHCHR (İnsan Hakları Yüksek Komiserliği), UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu), WFP (Dünya Gıda Programı) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü) bu kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler insan hakları çerçevesinde göç ve insan hakları arasındaki ilişki üzerinde durarak göçmen işçilerin uluslararası düzeyde haklarının korunması için

de çalışmalar yürütmüştür. Uluslararası boyutta sığınmacılarla ilgili en önemli sözleşme Birleşmiş Milletlerin Cenevre Sözleşmesidir. Bu sözleşmeyle 1951'den önce çeşitli nedenlerle ülke dışında yaşayan, ülkesinin korunmasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen ve yine ülkesine dönmek istemeyen her şahıs tanımı yapılarak sığınmacı kavramı yeniden değerlendirilmiştir (Mbuyi, 1993: 95-96).

Bunlara ek olarak BM genel kurulu tarafından 18 Aralık 1990 yılında Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına dair Uluslararası bir Sözleşme kabul edilmiştir. Türkiye'nin de 13 Ocak 1999 bazı bildirim ve çekinceler altında kabul ettiği sözleşmede⁶ amaç öncelikli olarak göçmen işçilerinin ve aile fertlerinin korunmasının yanı sıra göçmen işçilere uygulanacak olan hukuk düzenlemelerinde bir birlik sağlanmasıdır (Akıntürk, 2007: 5-8).

2.4.2 Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

1951 kurulmuş olan Uluslararası Göç Örgütü hükümetler arası ve hükümetler dışı ortakları ile göç alanında önde gelen sivil toplum örgütlerinden biridir. Birleşmiş Milletler Mülteciler ve Göçmenler Zirvesinde resmi olarak Birleşmiş Milletlere bağlanmış olan IOM'ın amacı insani ve düzenli göçü sağlamak; hükümetlere ve göçmenlere destek ve yardımda bulunmaktadır. Göçün düzenlenmesi, göçün kolaylaştırılması, göç ile beraber ekonomik ve toplumsal fayda sağlanması ve zorunlu göçe maruz kalan kişilere yardım etmek için çeşitli çalışmalar yürütmektedir (IOM, 2018). Türkiye'ye ilk ofis 1991 yılında Körfez savaşından sonra açılmış olmasına rağmen Türkiye IOM'a 2004 yılında resmi olarak üye olmuştur. (UNICANKARA, 2018).

IOM 2005 yılında Türk yetkililerle iş birliği yaparak insan ticareti mücadele programı başlatmıştır. İnsan ticareti ile ilgili bilgilendirme, ücretsiz acil yardım hattı gibi birçok proje geliştirilmiş ve bu amaçla mağdurların gönüllü geri dönüşleri sağlanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 57). 2012 yılında Suriye Krizi sonrasında IOM, Türk yetkililer ile birlikte insani müdahaleye destek vermektedir. Bu kapsamda Suriyeli

⁶ 26.04.2001 tarih ve 4662 sayılı Tüm Göçmen İşçileri ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Uygun Bulunduğu hakkında kanun için Bkz. 09.05.2001, S.24397.10.06.2004 tarih ve 2004/7502 Karar sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ve Sözleşmesinin Türkçe metni.

göçmenlerin temel ihtiyaçları olan ulaşım, yemek, eğitim, sağlık merkezi, istihdam ve psikososyal gibi alanlarda destek verilmektedir (UNICANKARA, 2018).

2.4.3 Avrupa Birliği (AB)

Avrupa birliği toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan yirmi sekiz üye ülkeden oluşan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir. Avrupa birliği kömür ve çelikte ortak pazar oluşturmak amacıyla Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, Lüksemburg'un katılımıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu adı altında kurulmuştur. Daha sonra 1973 yılında İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın topluluğa katılımı ile genişlemiştir. 1992 yılında da Maastricht Antlaşması ile yeni görev ve sorumluklar alarak Avrupa Birliği adını almıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2018).

AB ülkelerinin göç ve iltica politikalarını iki aşamaya ayırmak mümkündür. Birinci aşama; birbirleri ile koordineli olmayan göç ve iltica edenlerin sayılarını sınırlandırmaya ve iltica taleplerini caydırmaya yönelik uygulanan milli politikalar; ikinci aşama ise birbirleri ile koordineli ve entegre edilmiş Avrupa göç ve iltica politikaları olarak ayrılabilir. Burada amaç tek taraflı göç politikalarının meydana getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve AB üye olan devletlerin arasındaki sınır kontrollerinin kaldırılarak tek bir Avrupa Pazarı oluşturmak olarak ifade edilebilir (Bingöl, 2006: 47).

Maastricht anlaşması ile göç ve iltica politikaları, üçüncü ülke vatandaşları ile ilgili politikalar ve kişilerin üye ülkelerin dış sınırlardan geçmesini düzenleyen kuralları, sınır geçişlerinde kişilere uygulanacak güvenlik kontrolleri üye ülkeler ortak çıkar meseleleri olarak tanımlanmıştır (Çakran ve Eren, 2017: 14). AB, belirlenen ortak çıkarlar doğrultusunda ortak göç politikaları oluşturabilmek için farklı girişimlerde bulunmuştur. 2004 yılında Avrupa Anayasası Antlaşmasını; 2008 Avrupa göç ve mülteci Paktını; 2004 ve 2009 yıllarında Hague ve Stockholm Programlarını ve 2009 yılında Lizbon Antlaşması ile son olarak dış sınır denetimleri, iltica, göç, suçun

önlenmesi, serbest dolaşım konularında bir dizi düzenlemeler yapmıştır (Koçak ve Gündüz, 2017: 69).

AB, Avrupa’da meydana gelen mülteci krizini çözmek amacıyla Türkiye ile 16 Aralık 2013 tarihinde “*Geri Kabul Antlaşması*” imzalamıştır. 20 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe girmiş olan bu antlaşmada Türkiye üzerinden Yunan Adalarına geçen bütün düzensiz göçmenlerin Türkiye’ye tarafından geri alınacağı ve Türkiye’de bulunan Suriyelileri desteklemek için Avrupa Birliği tarafından 3 milyar Avro yardım edileceği kararlaştırılmıştır (Çakran ve Eren, 2017: 21).

2.4.4 Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları

Göç hareketliliği ve sığınmacılarla ilgili sürdürülen çalışmaların yanı sıra STK (sivil toplum kuruluşları) da göç sorunlarına çözüm ve destek sağlamaktadır. UNHCR (Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği) II. Dünya Savaşından sonra evlerini kaybetmiş Avrupalılara yardım etmek için BM Genel Kurulu tarafından kurulmuştur. Bugün Dünya genelinde mülteci sorunlarına çözüm üretmek ve mültecileri korumak için faaliyetlerine devam etmektedir. 1960 yılından bu yana Türkiye ile iş birliği olan UNHCR ile 1 Eylül 2016 yılında Ev Sahibi Ülke Anlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma kapsamında UNHCR’ nin Türkiye’deki faaliyetlerini Suriyeli mülteci krizinde BM’nin kuruluşlarının Türkiye ile koordinasyonlu çalışmasını sağlamak, mültecilerin sosyal destek kurumlarına ulaşımı güçlendirmek, kamplarda ve kentlerde yaşayan mültecilere insani yardım sağlamak, Suriyeli olmayan sığınmacılara yetkileri kapsamında kayıt altına almak ve üçüncü ülkelere yerleşimi sağlamak şeklinde sıralayabiliriz (UNHCR, 2018).

Ülkemizde göçmenlerin korunması, yaşam koşulları iyileştirilmesi, sosyal destek sağlayan birçok stk bulunmaktadır. GDA (Göçmen Dayanışma Ağı), İGAM (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi), İHD (İnsan Hakları Derneği), SGDD (Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği), MDD (Mülteciler Dayanışma Derneği) en çok faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bununla birlikte İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı), İHV (Türkiye İnsan Hakları Vakfı), Hayat Destek Derneği, Heinrich Böll

Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği ve Mülteci Hakları Merkezi göçmenlik kuruluşları bu konuda en çok faaliyet gösteren kuruluşlardır.

2.5 GÖÇ YÖNETİMİNDE ULUSAL AKTÖR AFAD (AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BAŞKANLIğI)

Afet yönetimindeki karmaşa ve çok başlılığı ortadan kaldırmak amacıyla 29.05.2009 tarihinde 5902 sayılı “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun” TBMM tarafından kabul edilmiştir. Göç yönetimindeki en önemli aktörlerden biri olan AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) bu kanunla Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş ve 17 Aralık 2009 yılında ise Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu’nun kararıyla aktif hale getirilmiştir (Özmen ve Özden, 2013: 17).

AFAD aşağıdaki hizmet birimlerinden oluşmaktadır (AFAD, 2018):

- Planlama ve Risk Azaltma Daire Başkanlığı
- Müdahale Daire Başkanlığı
- İyileştirme Daire Başkanlığı
- Sivil Savunma Daire Başkanlığı
- Deprem Dairesi Başkanlığı
- Personel ve Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı
- Eğitim Dairesi Başkanlığı
- Dış İlişkiler ve Uluslararası İnsani Yardım Dairesi Başkanlığı
- Gönüllü ve Bağışçı İlişkileri Dairesi Başkanlığı
- Denetim Hizmetleri Daire Başkanlığı
- Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
- Bilgi Sistemleri ve Haberleşme Dairesi Başkanlığı
- Hukuk Müşavirliği

- İç Denetim Birim Başkanlığı

AFAD'ın temel görevi afet durumlarının yönetimidir. Bu bağlamda özellikle Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç akınları sırasında krizin yönetilmesinde AFAD büyük bir rol üstlenmiştir (Sağıroğlu, 2016, s.63). Türkiye'de geçici koruma statüsünde ikamet etmek zorunda kalan Suriyelilerin 21 barınma merkezinde sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçları; fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçları AFAD tarafından karşılanmıştır. 2018 Mart ayı itibariyle de Geçici Barınma Merkezleri de Bakanlar Kurulunu kararı ile İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir (AFAD, 2018).

2.6 TÜRKİYE'DEKİ GÖÇ POLİTİKALARI

1923-1960 yılları arasında ulus devlet oluşturma düşüncesi göç politikalarına da yansımıştır. 1934 yılında çıkarılan İskân kanunda da “Türk soyundan veya Türk kültürüne mensup olma” şartı getirilmiştir. Bu kapsamda Yunanistan ile gerçekleştirilen mübadele sonucunda, Balkan ülkelerinden birçok göçmen ülkeye kabul edilmiştir.

Hükümetler arası Mülteci Komitesinin görevleri 1946'da Uluslararası Mülteci Örgütü'ne devredilmiştir. Daha sonra 10 Aralık 1948 tarihinde, BM Genel Kurulu'nda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir (EGGLI, 2002: 82). 1950'de kurulan Mülteciler Yüksek Komiserliği 1951 yılında Cenevre'de 26 devletin katıldığı bir sözleşme imzalanmış ve buna göre tarih ve coğrafik sınırlamalar yapılmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 24 Ağustos 1951'de imzalamış, çeşitli nedenlerle 29 Ağustos 1961'de onaylamıştır (Ekşi, 2010). Cenevre sözleşmesinde yapılan coğrafi sınırlama, Avrupa Konseyi üyelerinden gelerek ülkemize iltica etmek isteyen kişileri mülteci statüsünde kabul etmeyi ifade etmektedir. Bunun dışında olan ve konsey üyesi olmayan İran, Irak, Afganistan gibi ülkelere gelen kişilere ise geçici koruma sağlarken onlar mülteci statüsü verilmemiş, sığınmacı olarak kabul edilmiştir. Türkiye mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1967 protokolünde de bu coğrafi kısıtlamayı devam ettirmiştir (Kirişçi, 2001: 71-98).

1960'lı yıllara kadar devletin uyguladığı bu politikalar göçmenlere barınma ve iş imkânları sağlamıştır. İş imkânının yanı sıra göçmenlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi için de aynı ve nakdi yardımlar yapılmıştır. Çiftçi göçmenler, kırsal bölgelere yerleştirilmiş, toprak, çevirim ve donatım kredisi⁷; verilirken zanaatkâr olan göçmenlere de döner sermaye kredisi verilmiştir. Göçmenlerin il, ilçe ve köylere dağıtılması, sosyal çevre ve topluma uyumları açısından önem taşımaktadır (Doğanay, 1997: 194).

24 Ocak kararları ve 1980 askeri darbesinin ardından Türkiye'de liberal politikalar hâkim olmaya başlamıştır. Bu olumsuzluk ideolojik ve etnik kimlikleri nedeni ile endişe duyan Türk vatandaşları, başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine iltica hakkı talebinde bulunmuştur (Erdoğan ve Kaya, 2015: 267).

1979 yılından itibaren komşu ülkelerde yaşanan iç karışıklık sonucunda 1991 yılına kadar Türk kökenli mültecileri kabul eden Türkiye gittikçe artan düzensiz kitlesel göç akınlarına maruz kalmıştır. Kitlesel göç akınları ile birlikte sığınmacı ve düzensiz göçmen sayılarının her geçen gün artması, transit göçmenlerin kalış sürelerini aşması ve yasadışı olarak kalması sonucunda Türkiye 1994-2001 yılları arasında aktif bir göç politikası uygulamaya başlamıştır (Kirişçi, 2003: 79-106).

Küreselleşme ile birlikte Türkiye'ye yoğun göç akınlarının olması, 1999 yılında Türkiye'nin AB üyeliği için aday ülke olduğunun ilan edilmesi ile birlikte göç politikaları açısından bir dönüm noktası olmuştur. Göç ve iltica sistemi AB müktesebatına uyumlaştırılmak adına hukuk ve idari yapıları, bununla birlikte teknik altyapıları ıslah edilerek yeni düzenlemeler yapılmıştır (Erdoğan ve Kaya, 2015: 282).

2011 yılında Türkiye'nin uygulamış olduğu açık kapı politikası sonucunda Suriye'den gelen göçmenlerin yasal statüleri bir süre belirsizliğini korumuştur. Türkiye Cenevre sözleşmesinde sadece Avrupa ülkelerinden gelecek olan sığınmacılara mülteci hakkı tanımış ve bu konudaki kararlılığını devam ettirmiştir. Ancak AB müktesebatına uyum kapsamında çıkarılan 11 Nisan 2013'teki (YUKK) Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 22 Ekim 2014'te yapılan Geçici Koruma Yönetmeliğinde yeni tanımlara yer verilmiştir. Suriyeliler devlet tarafından "geçici koruma" altına alınmıştır.

⁷ Donatma Kredisi, tarımsal işletmenin canlı ve cansız demirbaş unsurlarını oluşturan her nevi tarımsal araç, meyve fidanı ile irat hayvanlarının sağlanması amacıyla en çok 4 yıla kadar vade ile açılan aynı olarak kullanılan kredilerdir (Çoşkun Arslan ve Çidem, 2016, s.100).

2.6.1.Türkiye’de Göç İle İlgili Hukuki Yapılanma

Türkiye’nin göçle ilgili hukuki düzenlemeleri geçmişten bugüne sürekli yenilenen yönetmeliklerle izlenebilmektedir. Cumhuriyet sonrası 1990’lı yıllara kadar kısa süreli, geçici önlemler alınmıştır. Sonraki on yıllık süreçte uluslararası normlara göre hareket edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte 2001 sonrası AB adaylık sürecinde AB kriterleri göz önünde bulundurularak tedbir ve uygulamalar yapılmaya başlamıştır. UNHCR 2017 sonu verilerine göre, dünyada 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan, 25,4 milyon mülteci, 40 milyon kendi ülkelerinde yer değiştirmeye mecbur bırakılmış insan ve 3,1 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Bunların bir kısmı savaş veya anlaşmalar sonucunda gerçekleşmişken bir kısmı da ülkelerin göçle ilgili kanun, yönerge ve uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye bağlamında sıklıkla tartışmalarda yer alan uygulamalar aşağıdaki gibidir:

2.6.1.1 İskân Kanunu

İskân kanunu göçmenlerin yerleşimlerinin düzenlenmesi ve iskâna ilişkin uygulama ve esasları, göçmenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. İlk iskân kanunu 14 Haziran 1934 yılında kabul edilmiştir. 1934 iskân kanunu bugün güncel yürürlükte olan 5543 sayılı iskân kanununun 26 Eylül 2006 yılında kabul edilmesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

5543 sayılı İskân kanununa göre Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olan yerleşmek amacıyla Türkiye’ye gelen kişiler göçmen olarak ifade edilmektedir. Göçmenler münferit ve toplu göçmen olarak kabul edilebilmektedir. Bu kanun hükümlerine göre İskân yardımları şehir, kasaba ve köylerde Bayındırlık ve İskân Bakanlığını hazırladığı plan ve proje kapsamında gerçekleştirilmektedir. İskân yardımları öncelikle konut ve arsa; esnaf, sanatkâr ve tüccarlara geçimlerini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. İşyeri ve arsası ile işletme kredileri; çiftçilere tarımsal projeler için tarımsal girdiler ile aynı ve nakdi krediler ve donatım kredileri; Bakanlıkça uygun

görülen ailelere İskân kredileri (Madde 9/1); tarımsal iskân projelerinde öngörülen yıllık işletme ve donatım kredilerini (Madde 9/2) kapsamaktadır.

2.6.1.2 Pasaport Kanunu

Türkiye'ye girişlere ve Türkiye'den çıkışlara ilişkin kurallar 15.07.1950 tarihinde kabul edilen 5682 sayılı pasaport kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanuna göre Türk vatandaşları veya yabancıların ülkeye giriş ve çıkış yaparken pasaport veya pasaport yerine geçen belge ibraz etmesi ayrıca yabancıların istisnai durumlar dışında Türkiye'ye giriş yapabilmeleri için yetkili Türk makamlarından vize almaları gerekmektedir.

Göçmenler Türk konsoloslukları veya yabancı hükümetlerden gönderildikleri gösteren vesikaları var ise pasaportsuz da olsa Türkiye'ye kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra mültecilerin ve iskân kanunu dışındaki yurt edinmek amacıyla Türkiye'ye gelenlerin pasaportu olsun olmasın ülkeye girişleri İçişleri Bakanlığının kararına bağlı olarak gerçekleşmektedir. (Madde 4).

Türkiye'ye yasadışı yollarla giriş ve çıkış yapan vatandaşlara bin liradan üç bin liraya kadar idari para cezası verilmesi, yasadışı ülkeye giriş yapan yabancıların ise sınır dışı edilmesi de bu kanun kapsamında yer almaktadır. (Madde 33-34). İnsan ticareti ve kaçakçılığı ise (Madde 36) 1 aydan 2 yıla hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

2.6.1.3 Vatandaşlık Kanunu

Türkiye'de vatandaşlık işlemleri, yurt içinde Bakanlıklar yurt dışında ise dış temsilcilikler tarafından yürütülmektedir. Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin hükümler 25 Mayıs 2009 tarihinde 5901 sayılı Yeni Türk Vatandaşlık Kanunu ile kabul

edilmiştir. Türk vatandaşı olmak isteyenler, kanunda belirtilen şartları sağladıkları takdirde Türk vatandaşlığına kabul edilmektedir.

Yabancılar, Türk vatandaşlığında başvuru yapması aralıksız olarak en az 5 yıl süre ile Türkiye’de ikamet etmesi, sağlık durumunun bir tehlike oluşturmaması, Türkçe konuşabilmesi gibi birtakım koşulları sağlaması gerekmektedir. Başvurular inceleme komisyonu tarafından değerlendirilerek, Bakanlığa gönderilmektedir. Başvurusu uygun bulunanlar Bakanlık kararı ile vatandaşlığa kabul edilmektedir. Bunun dışında Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunu kararı ile istisnai durumlarda da göçmen olarak kabul edilen kişiler olabilmektedir (Madde 12). Sosyal, sportif, bilimsel, teknolojik, ekonomik olarak olağanüstü hizmeti geçen veya geçeceği düşünülen kişiler vatandaşlığa kabul edilebilmektedir (Madde 12).

4 Haziran 2003 tarihinde yapılan yeni düzenleme göre Türk vatandaşlığı, bir Türk vatandaşı ile evlenme yoluyla doğrudan kazanılmaz en 3 yıl evli olmak ve evliliği devam ettirmek şartı bulunmaktadır. Bu şart ile özellikle düzensiz göçmenler ülkede kalmak anlaşmalı evlilik yapmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012, s.43). Bununla birlikte 5901 sayılı kanun gereğince göçmen olarak kabul eden kişiler de Türk Vatandaşı olma hakkına sahip olmaktadır⁸.

2.6.1.4 1994 Yönetmeliği

Uluslararası mülteci hareketleri özellikle nüfus hareketliliği nedeniyle Türkiye’yi yakından ilgilendirmiştir. Özellikle 1980 sonrasındaki kitlesel göç hareketliliği Türkiye’nin de etkilenmesine neden olmuştur. Mülteci hukukunun temel esasları özellikle sığınma hakkı, geri göndermeme ve terim sorunu (sığınmacılara verilecek ad) olmuştur.

İskân Kanunu (1934), 5543 sayılı (26 Eylül 2006) İskân Kanununa kadar yürürlükte kalmıştır. 2510 sayılı Kanun gereğince muhacir ve mültecilerin kabulü konusunda Türk kültürüne bağlı olmayanların göçmenliği hususu ele alınmıştır. Bu

⁸ bkz. 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık..., md. 3/d, 15, 16/1, 12/c.

nedenle 1994 sığınma yönetmeliği Türkiye'nin göç politikaları açısından önemli bir gelişmedir (Ekşi, 2009).

Türkiye 1967 protokolü olarak geçen Mültecilerin Hukuki Statüsüne dair protokolde de coğrafi kısıtlamayı korumuştur (İltica ve Göç, 2015: 12).

İran-İrak savaşı (1988-1991), Körfez savaşı (1990-1991) ve son yıllarda Ortadoğu'da yaşanan iç savaşlar Türkiye'nin kitlesel göç akınlarına uğramasına neden olmuştur. Türkiye'nin göç hareketliliği süresince doğudaki kara sınırlarında güvenlik sorunu yaşaması, terör ve sığınmacı sayısındaki artış gibi olumsuzluklar nedeniyle 14.09.1994 de 6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yeni usul ve esaslar hakkında yönetmelik çıkarmıştır. (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1025-1026).

Olumsuzlukları 1994' de iltica “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” (1994 İltica Yönetmeliği) kabul edilmiştir (İltica ve Göç, 2015: 13).

1994 İltica yönetmeliğinden önce sistematik bir düzenlemesi olmayan Türkiye bu yönetmelik ile birlikte göç, sığınma politikaları ve uygulamaları açısından değişmeye ve kurumsallaşmaya başlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 40).

1994 yönetmeliğinin amacı yasal veya yasal olmayan yollardan Türkiye’ye münferit gelerek iltica etmek isteyen veya başka ülkelere iltica etmek üzere izin talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine karşı usul ve esasların belirlenmesidir (Madde 1). Bu yönetmelik kapsamında Türkiye, coğrafi kısıtlama söz konusu olsa da Avrupa dışındaki ülkelere gelen ve 1967 protokolünde yer alan mülteci tanıma uyan sığınmacılara da üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilinceye kadar makul bir süre Türkiye’de ikamet etmelerine izin vererek geçici sığınma hakkı tanımıştır (İltica ve Göç, 2015: 14).

1994 yönetmeliği mülteci hukuku açısından boşluğu doldursa da uygulamada yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Sığınmacıların tanınmış olan 10 gün müracaat süresinin aşılması İçişleri Bakanlığı tarafından hak düşürücü süre olarak kabul edilmiş

bu nedenle ilgili valiliklere başvurmayan sığınmacılar sınır dışı edilmiştir (Erguvan ve Özturanlı, 2013: 1026). Bu yönetmelik uygulandığı ilk dönemde 1951 Cenevre sözleşmesinde yer alan ‘geri göndermeme’ ilkesinin ihlal edilmesine ve Türkiye’nin uluslararası eleştiriler ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. İltica ve göç politikalarının gün geçtikçe öneminin artması üzerine Türkiye göçmen ve sığınma politikaları ve uygulamalarında uluslararası standartlara uyum sağlamak adına yönetmelikte değişikliklere gitmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012: 40).

1994 yönetmeliğindeki eksiklikler ve yeni oluşan sorunlar nedeniyle yeniden bir düzenlemeye gidilmiştir. 16.01.2006 tarihinde 9938 sayılı Bakanlar Kurulunun kararı ile yeni bir yönetmelik imzalanmıştır. Bu yönetmelik “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” olarak belirlenmiştir. Bu yönetmelikte müracaat süresinin makul süre olarak değiştirilmesi ve İçişleri Bakanlığının yetkilerinin uygun görülen durumlarda valiliklere devredilmesi gibi önemli değişiklikler de bulunmaktadır.

2.6.1.5 İltica İle İlgili Düzenlemeler

İltica konusunda Türkiye özellikle 1980 sonrasında önemli kararlar almış ve alınan kararlar doğrultusunda ülke güvenliği korumaya çalışılmıştır. 1994 yönetmeliği ve bununla ilgili değişiklikleri içeren 2006 tarihli düzenleme dışında iltica için AB sürecine uyum sağlamak amacıyla yapılan bazı faaliyetler bulunmaktadır.

- Avrupa Birliği tam üyelik görüşmelerinin başlamasıyla birlikte Türkiye 2001 yılında iltica ve göçe ilişkin mevzuatını AB müstebati ile uyumlaştırmak amacıyla AB komisyonu tarafından Türkiye için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi⁹ kabul edilmiştir. (İçduygu ve Aksel, 2012: 41). 19.05.2003 yılında

⁹ Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), adaylığı resmen kabul edilen her ülke için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Konsey tarafından onaylandıktan sonra, AB Resmî Gazetesi'nde yayımlanan bir belgedir. https://www.ab.gov.tr/katilim-ortakligi-belgeleri_46226.html (Erişim Tarihi: 30.10.18).

yeniden gözden geçirilmiş ve AB Topluluk Müktesebatının benimsenmesine ilişkin ulusal programın takip edilmesine karar verilmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1029). 2004 yılında ulusal eylem planı hazırlanması için ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların yetkililerinden oluşan bir “İltica-Göç Eylem Plânı Görev Gücü” oluşturulmuş ve Türkiye’nin iltica ve Göç Eylem Plânı taslağı hazırlanmıştır. 25 Mart 2005 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından “Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesi İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” adıyla yürürlüğe girmiştir. Sözü geçen eylem planı ile aşağıdaki faaliyetler amaçlanmıştır (Güner, 2007: 86-87). Göç ve iltica alanında bir ihtisas biriminin oluşturulması ve oluşturulacak yapının içerik yönünden güçlendirilmesi.

- İltica ve göç alanında çalışacak personelin istihdamı ve eğitiminin sağlanması.
- İltica ve göç alanında yeni yatırım ve eşleştirme projelerinin gerçekleştirilmesi.
- Menşe ülke ve iltica bilgi sisteminin tesis edilmesi.
- Kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin tesis edilmesi.

Gelecekteki nüfus hareketlerini etkileyecek ekonomik, sosyal ve politik değişimler göz önünde tutularak iltica ve göç politikalarının gözden geçirilmesi için somut bir yol haritası yayınlanması (ORSAM, 2012: 21).

Daha sonra 22 Haziran 2006 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından uygulama talimatı çıkarılmış, 2008 yılında gelindiğinde ise Ulusal Program yenilenmiş ve Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Yeni ulusal programda

...“Türkiye’nin İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı’nın uygulanması konusunda bir yol haritasının kabul edilmesini de içeren çabaların devam ettirilmesi, AB müktesebatı ile uyumlu bir iltica otoritesinin kurulmasını da içeren kapsamlı bir iltica kanununun kabulü için hazırlıkların yapılması ve yasadışı göçle mücadele konusunda uluslararası standartlarla uyum içerisinde kapasitenin artırılması”..

şeklinde belirlenen öncelikler tekrarlanmıştır. Bu bağlamda, İçişleri Bakanlığı bünyesinde İltica-Göç ve Sınır Yönetimi Büroları ve bu bürolar ile iş birliği içinde çalışacak olan “Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu” oluşturulmuştur (ORSAM, 2012: 21).

Ulusal programda öngörülen İltica Genelgesi ve Yasadışı Göç Genelgesi 19.03.2010 tarihinde İçişleri Bakanlığınca yayınlanmıştır. İltica genelgesine göre, mali durumu bozuk olan mülteci ve sığınmacılardan ikamet harcı alınmaması ve yasadışı göçmenlerden sığınma talebinde bulunanların başvurularının alınmasına karar verilmiştir. Ayrıca, yabancılara numara verilmesi, mülteci sığınmacılara ait kişisel verilerin korunması, mülakat odası temini ve tercümanların kimler olacağı gibi konulara yer verilmiştir. Yasadışı göç genelgesinde yer alan geri gönderme merkezlerinde barındırılan kişilere insan onuruna yakışır bir şekilde hizmet verilmesi için buraların sahip olması gerektiği fiziksel koşulların sağlanması için tedbir alınması ve başka kurumlarla iş birliği yapılması gibi çeşitli konulara yer verilmiştir (ORSAM, 2012: 22).

2.6.1.6 6458 Sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Göçle İlgili Getirilen Düzenlemeler

Yabancılarla ilgili düzenlemelerde; kamu güvencesi, kamu sağlığı ve kamu düzeni gibi gerekçelerle devletler tarafından yabancıların bazı hakları sınırlandırılmakta veya yasaklandığı görülmektedir. Türkiye’deki uygulamalarda da benzer durumdadır. Bununla birlikte Anayasamızın 16. Maddesinde¹⁰ belirtildiği üzere yabancıların temel hak ve yükümlülükler milletlerarası hukuka uygun olarak sınırlandırılabilir (Erten, 2015: 5). Bu bağlamda yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkışları 15.07.1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu¹¹; yabancıların Türkiye’deki ikametleri ise 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu¹² ile düzenlenmiştir.

¹⁰ MADDE 16- Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

¹¹ RG. 24.07.1950. S. 7564.

¹² RG. 24.07.1950. S. 7564.

Türkiye AB adaylığı süreci boyunca Avrupa standartlarına uygun, modern, adil yönetim sistemleri oluşturarak sığınmacı ve düzensiz göçmenlere uluslararası normlara uygun muamele taahhüdü çabasıdadır (İçduygu ve Aksel, 2012: 43). Bununla birlikte, artan yabancı sayısı karşısında mevcut mevzuat yetersiz kalmakta ve bu yetersizlikten dolayı sorunlar oluşmaktadır. Ayrıca uluslararası koruma alanında kanun düzeyinde bir düzenleme bulunmamaktadır (Canyaş, 2015: 73). Bu kapsamda da yabancıların Türkiye’de kalışları ve çıkışları için Türkiye’de koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla 11.04.2013 tarihinde 6458 sayılı YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) yayınlamıştır.

YUKK 5 kısım ve onun alt kısımlarından (126 madde) oluşmaktadır. Birinci kısımda yasanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmekte; ikinci bölümde Türkiye’ye giriş çıkış yapan yabancıların ve onların ikamet izinleri ile sınır dışı edilmeleri düzenlenmiştir. Üçüncü bölümde, uluslararası koruma kapsamında mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma, bu kişilerin başvurusu, değerlendirilmesi, mülteci veya geçici sığınma statüsü verilmesi konuları yer almaktadır. Dördüncü bölümde yabancılar ve uluslararası konular yer alırken beşinci bölümde ise göç idaresi, göç politikaları kurulu gibi yapıların kuruluşu ve görevleri hakkında bilgi vermektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 45). YUKK sözleşmesinin temel geçerli sebebi artan göç hareketliliğinde Türkiye’nin coğrafik konumu nedeniyle geçiş ülkesi konumunda hedef haline gelmesidir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1033).

YUKK, 1951 Sözleşmesi’nde kabul edilen coğrafi kısıtlama kapsamında üç tip koruma statüsü düzenlenmiştir. Bu statüler “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma”dır. Mülteci tanımı 1994 yönetmeliğinde coğrafi çekince koyan tanımla ile aynıdır (Bozbeyoğlu, 2015: 70). Şartlı mülteci ise ilgili kanununun 62. Maddesinde

..“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar

sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi”..

olarak tanımlanmaktadır. Aynı madde uyarınca bu kişilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye Türkiye’de şartlı mülteci olarak kalmasına izin verilmektedir. Bu kanun ile Türkiye “geri göndermeme ilkesi” kabul edilmekte ve 1994 Yönetmeliği’nde bulunmayan “İkincil Koruma” adı verilen uluslararası koruma statüsünü sorunu oluşturmaktadır (Bozbeyoğlu, 2015: 70). İkincil koruma ile belirtilen husus; YUKK’da mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen ikamet ve menşei ülkeye gideceği zaman ölüm tehlikesi, işkence gibi insanlık dışı davranışa maruz kalacak olan yabancılardır. Bu ifade, uluslararası veya ülke genelinde şiddet hareketleri dolayısıyla ciddi tehdit altında olan yabancılardan ikamet ve menşei ülkesinin korunmasından yararlanmasının mümkün olmadığı kişiler içindir.

YUKK’nun 91. Maddesinde hazırlanması öngörülen “Geçici Koruma Yönetmeliği” de 22.10.14 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin amacı, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğiyle ilgili hususları düzenlemektir. Geçici koruma Yönetmeliği’ne göre hangi ülkeden gelirse gelsinler kitlesel göç akınları ile gelen yabancılar, bu yönetmelik kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin yasal statü elde etmeleri açısından da bu yönetmelik büyük bir önem taşımaktadır (Bozbeyoğlu, 2015: 71). Son dönemle ilgili olarak önemli bir husus da kitlesel göç hareketleridir. Buna göre, geçici korunma, sığınma durumunun prosedürlerinden ayrılması gerekmektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1039).

2.6.1.7 Geri Kabul Anlaşmaları

YUKK geri göndermeme ilkesinde 1994 Pasaport yönetmeliğinden daha farklı ele almıştır. Buna göre, kanun kapsamındaki tüm yabancılar için işkence, insanlık dışı davranış ya da ceza görmesi mümkün değildir. Ayrıca, ırk, din, tabiiyeti gibi bir gruba mensup olması ve siyasi fikri nedeniyle hayatının tehlikeye gireceği bir yerde yaşamaya zorlanmamaktadır. Dolayısıyla mülteci olan değil, kanun kapsamındaki herkes bu durumdan faydalanma hakkına sahip olmuştur.

2000'li yıllarda AB ülkelerinde meydana gelen düzensiz göç hareketleri sonucunda AB ülkelerine gelen göçmenlerin etkin bir şekilde ülkelere geri gönderilememesi bu göçmenlerin vatandaşı olduğu ülkeler ile bu konuda bir iş birliği olmaması sonucuna bağlanmıştır (Batır, 2017: 593). Bu nedenle AB ülkeleri tarafından diğer ülkeler ile "Geri Kabul Antlaşmaları" olarak adlandırılan antlaşmalar için görüşmelere başlanmıştır.

Türkiye'de AB katılım sürecinde göç ve sığınma politikalarını AB müktesebatına uyumu kapsamında AB komisyonu ile geri kabul anlaşması için görüşülmeye başlanmıştır. 16 Aralık 2013 tarihinde resmi adı "Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma" olan imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Türkiye bir üye devletin başvurusu üzerinde ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlayamayan Türkiye vatandaşlarını geri kabul etmekle yükümlüdür (Madde 3). Üçüncü ülke ve vatansızların Türkiye tarafından geri kabulüne ilişkin bir diğer madde ise aşağıdaki gibidir (Madde 4):

- Geri kabul başvurusunu ibrazı esnasında Türkiye topraklarından bir Üye Devletin topraklarına doğrudan giriş için Türkiye tarafından düzenlenmiş geçerli bir vizeye sahip ise,
- Türkiye tarafından düzenlenmiş bir ikamet iznine sahip ise veya,
- Türkiye topraklarında kaldıktan veya transit geçiş yaptıktan sonra Üye Devletlerin ülkesine yasadışı ve doğrudan giriş yapmış ise.

Bu durumların kanıtlanması halinde Türkiye geri kabul yükümlülüğü bulunmaktadır. Türkiye geri kabul anlaşmasına göre, Türkiye vatandaşlarına uygulanacak olan vize serbestliği diyalogu başlatılmıştır. AB birliği ile bu vize serbestliği konusunda bir gelişme sağlanamamıştır. Geri kabul anlaşmalarının bir bölümünde 18 Mart 2016 tarihinde yapılan Avrupa Birliği Zirvesinde Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ihtiyaçlarına ilişkin Avrupa Birliği 3 Milyar Euro’luk mali kaynak sağlamayı taahhüt etmiştir (Batır, 2017: 600).

Türkiye AB müktesebatına uyum politikası doğrultusunda ilk olarak Yunanistan’la 8 Kasım 2001 tarihinde geri kabul anlaşması yapılmıştır. Daha sonra Suriye’yle (10 Eylül 2001), Kırgızistan’la (6 Mayıs 2003), Romanya’yla (19 Ocak 2004), Ukrayna’yla (7 Haziran 2005), Pakistan’la (7 Aralık 2010) ve Rusya’yla (18 Ocak 2011) geri kabul anlaşması anlaşmaları imzalanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 50).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GÖÇÜN SOSYOEKONOMİK ETKİLERİ

3.1 GÖÇÜN GÖÇ EDİLEN BÖLGEDEKİ SOSYAL, KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ

Göç hareketliliği genel anlamda hem pozitif hem de negatif bir olgu olarak ele alınabilir. Göç aynı zamanda ekonomik değişimler, telekomünikasyon, politik yasal direktmeler ya da bireysel algılara bir tepki olarak yaşanan tepkidir (Kane, 1995). Bununla birlikte göç coğrafi bir mekân değiştirme süreci olsa da ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal boyutları ile toplumsal yapıda önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Bu bağlamda toplumsal ve mekânsal yapıda ciddi bir değişim ve dönüşüm süreci oluşmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1352). Rekabet, etnik gerilim, güvensizlik, yardımcı koşullar (Reuveny, 2007: 659) gibi olumsuzluklarla birlikte istihdam, kültürel çeşitlilik, yeni istihdam alanları gibi olumlu olduğu alanları bulunmaktadır.

Göç politikalarıyla kontrol edilmeye çalışılan bu sürecin insan yaşamındaki sosyoekonomik etkileri ülke kalkınma düzeyinde önemli etkilere neden olmaktadır. Göç hareketliliği göç edilen yerde ekonomi, toplumsal gelişme, eğitim, sağlık, popüler kültür, norm ve etik yapılanmaya kadar birçok alanda değişime neden olmaktadır. Bu değişimlerin en az düzeyde olması için göç politikalarıyla kontrol edilmeye

çalışılmaktadır. Bu politikalar sadece ekonomik ya da siyasi ilişkiler boyutunda yapıldığında göç edilen yerlerde birçok açıdan yeni sorunlara neden olmaktadır.

3.1.1. Göçün Olumlu Etkileri

Göç hareketlerine genel olarak bakıldığında birçok olumsuz etki söz konusu olsa da göç edilen ülke açısından riskler yanında fırsatları da beraberinde getirmektedir (Sayın vd., 2016, s.9). Bu bağlamda uluslararası göçün ekonomik anlamda olumlu sonuçları olduğunu da söylemek mümkündür.

Göçün nedeni ne olursa olsun göç edilen yerde, kentin fiziksel, çevresel ve kültürel fonksiyonlarında zamanla değişim söz konusudur. En temel değişim bölgedeki nüfus hareketliliğidir. Hem genel hem de bölgesel nüfus artışının hayat akışında değişim yaratmaktadır. Bu nüfus artışı sorun olabileceği gibi, kendi normları içinde yaşamı olan bir kent ya da bölgeye yeni ve farklı kültürel zenginlikler katması da mümkündür. Farklı kültürlerin yaşama kattıklarıyla bölge kültüründen etkilenen göçmenler, zamanla bölge özellikleriyle etkileşim içinde olmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1352).

3.1.1.1. İstihdam Koşulları

Ekonomik açıdan yerleşilen bölgeye göre, işgücü açığı var ise bu açığı kapatmakta ve yatırımları pozitif yönde etkileyebilmektedir. Bununla birlikte bu işgücü arzı farklı beceriler ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır (Arslan vd, 2016:137).

3.1.1.2. Üretim Artışı

Ekonomik açıdan diğer önemli faktör üretim artışıdır. Örneğin, Suriye'den gelen göçlerde de görüldüğü gibi ülke dışındaki kamplarda ve ülke içindeki kamp

merkezlerinde göçmenlere ihtiyaçları doğrultusunda sağlanan malzemeler Türkiye’de bulunan üretici firmalardan sağlanmıştır. Aynı zamanda Suriyeliler ülkemize gelerek kurdukları küçük çaplı işletmeler üretim ve ticaret açısından ekonomiye katkı sağlamıştır (Oytun ve Gündoğar, 2015: 9).

3.1.1.3. Finans Kaynağı

Diğer bir ekonomik husus da ülkeye yeni para girişinin sağlanmasıdır. Göç edenlere ait ülke dövizlerinin yerel ekonomiye aktarılmasıyla ekonomik yapıya para girişi sağlanmış olur. Yatırımların olduğu yerlerde ise hem üretim faktörlerinin kullanımında artış hem istihdam hem de piyasa arzı artmaktadır. Bu aynı zamanda bölgedeki yoksulluğun azaltılmasında da etkili olabilmektedir (Chimhowu, Piesse & Pinder 2005: 95).

Görüldüğü gibi uluslararası göç hareketliliğinin, sosyoekonomik bağlamda olumlu etkileri bulunmaktadır. Göç hareketliliğinin hem sosyoekonomik hem de sosyokültürel pozitif dışsallık oluşturması mümkün olmaktadır. Bununla birlikte göç sebebi, göç edenlerin yapısal özellikleri, ülkenin koşulları, göç edilen yerin özellikleri ve siyasi ilişkilerdeki güncel durum etki düzeyinde önemli farklılıklara neden olmaktadır. Bu nedenle, sözü geçen konuların oluşturduğu etkilerin analizi hem uluslararası siyasi ilişkiler hem de göç politikaları, kalkınma politikaları ve ekonomik büyüme gibi konular açısından oldukça önemlidir.

3.1.2. Göçün Olumsuz Etkileri

Göç, ülke sosyoekonomik olumlu etkileri; gelişim, refah, çeşitlilik ve farklı bakış açıları kazandırması gibi somut ve soyut etkiler yaratmaktadır. Bununla birlikte olumsuz etkileri kısa vadede bazı alanlarda etkisini gösterirken uzun vade de dolaylı etkiler oluşturduğu alanları da bulunmaktadır. Olumsuzların azaltılması ya da ortadan kaldırılmasına katkı sağlaması için her konunun detaylı biçimde irdelenmesi gerekmektedir.

3.1.2.1.İşsizlik ve İstihdam Koşulları

Göç eden nüfusun işgücü piyasasına girmesi ekonomik açıdan pozitif etki oluşturabildiği gibi olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. İşsizlik ve istihdam sorunu hem ekonomik hem de sosyal yönü bulunan çok yönlü bir konudur. Göç eden nüfusun da en büyük sorunlarından biri istihdam sorunudur. (Akan ve Arslan, 2008: 39). Göç edilen yerde işsizlik sorunu varsa yeni eklenen işsizlikle daha karmaşık bir durum oluşmaktadır. Yerel firmalar, göçmen nüfusun çalıştırılması ile işgücü ihtiyacını karşılamakta ancak yerel halk tarafından işlerinin elinden alındığı kaygısı ile toplumsal tepki ile karşı karşıya kalınmaktadır. Göçmen işçilerin bazı firmalar tarafından kayıt dışı çalıştırılması, firmalar arasında haksız rekabete yol açmakta ve uzun dönemde işgücü piyasasının bozulmasına neden olmaktadır (Oytun ve Gündoğar, 2015:17).

Göçmen işçiler diğer işçilerle eşit koşullara sahip olamamaktadır. Düşük ücret, sigortasız çalıştırılma, uzun mesai saatleri, riskli işlerde çalıştırılma gibi olumsuz koşullarla karşılaşabilmektedir. Bununla birlikte göçmenlerin kurmuş oldukları işletmelerin büyük bir kısmının kayıt dışı olması ve bundan dolayı işveren SGK primleri, vergi vb. yükümlülükleri yerine getirmemesi işgücü piyasasındaki rekabeti ve ücret politikalarını da olumsuz yönde etkilemektedir (Koçancı ve Namal, 2017: 175).

3.1.2.2. Konut Kiraları ve Gecekondulaşma

Göçmenlerin ekonomik olarak yarattıkları olumsuz etkilerden biri ise bölgesel enflasyon artışıdır. Göçmenlerin temel gıda maddeleri başta olmak üzere birçok ürünlerdeki talebi arttırmaları nedeniyle fiyatlar genel düzeyin de artışa neden olmaktadır (Sayın vd, 2016: 9).

Temel ihtiyaçlarda meydana gelen enflasyon artışı zamanla başka alanlara da yayılmaktadır. Bu bağlamda göç edilen bölgede yaşanan temel sorunlardan biri de konut kiralalarının yükselmesi ve gecekondulaşma sorunudur. Göç edilen bölgede meydana gelen ani nüfus artışları, yeni konut ihtiyacına neden olmaktadır. Nüfus artışı, konut açığı sorununu ortaya çıkarmakta ve artan talep karşısında konut kiralalarında artışa neden olmaktadır (Akan ve Arslan, 2008: 36-37). Buna ek olarak kiralaların artmasıyla

birlikte kiralık ev bulmak da zorlaşmaktadır. Aynı zamanda bölgesel nüfus artışı bölgede konut inşaatının hareketlenmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte konut sayısındaki talep konut arzını artırırken aynı zamanda konut bedelinde de artışa neden olmaktadır.

Konut sorununun yanı sıra kentlerin göç hareketlerine karşı hazırlıksız olması ve sanayileşmenin tam olarak gerçekleşmediği koşullarda istihdam ve barınma sorunlarına bağlı olarak gecekondulaşma ortaya çıkmaktadır (Tümtaş ve Ergün, 2016: 1353). Gecekondu; imar yasalarına ve belediye kurallarına aykırı olarak kentlere göç eden nüfusun kendilerine ait olmayan topraklar üzerinde kısa zamanda kaçak olarak yaptığı sağlık ve barınma koşullarına uygun olmaya konut olarak ifade edilebilir. Gecekondulaşma olgusu çok yönlü sosyoekonomik, politik, kültürel ve fiziksel mekân faktörlerini oluşturduğu karmaşık bir sorundur. Bu sorun göç ve kentleşme sürecinde devlete ve kamuya ait toprakların, ormanlık alanların, vakıf arazilerinin yasal olmayan yollardan işgali ve yağmalanması sonucunu doğurmaktadır (Çakır, 2011: 211-213). Göçün fazla olduğu bölgelerde hem yetersiz konut hem de yüksek fiyatlı kiralar nedeniyle gecekondulaşma başlamaktadır. Bu durumun çevre kirliliği, çarpık kentleşme, sağlıklı olmayan koşullar, sanitasyon, kaçak konut gibi birçok açıdan hem sosyokültürel hem de sosyoekonomik sorunlara neden olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.2.3. Fiziksel ve Psikolojik Problemler

Göç, ani ve hızlı bir çevre değişimi yaratarak sosyal, kültürel ve fiziksel olarak toplumu ve bireyi etkileyerek sağlık ve sağlık değişkenleri üzerinde etkilere neden olmaktadır. Göçmenlerin sağlık açısından durumları değerlendirildiğinde az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere göç eden bireylerin daha iyi sağlık hizmetleri göreceklelerinden dolayı sağlık durumlarında olumlu bir gelişme söz konusu olmaktadır. Ancak zorunlu göçe maruz kalan savaş, afet, terör politikler gerekçeler nedeniyle bulunduğu bölgeden ayrılan bireyler yetersiz beslenme, şiddet, stres, zorlu koşullarda göç etmek ve kitlesel göç durumların salgın hastalık tehlikeleri ile baş başa kalmaktadır. Bu göçmen gruplar göç ettikleri bölgeye daha önce bu bölgede var olmayan sağlık sorunlarını da taşıyabilmektedir (Tuzcu ve Bademli, 2014: 59). Bununla birlikte göç

edilen bölgede sağlık kuruluşlarının yetersiz olması, göçmenlerin SGK ya da yeşil kartı olmaması nedeniyle hastalıkların giderilememe durumu oluşmaktadır. Ayrıca daha önce var olmayan ya da kontrol altına alınmış hastalıkların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Fiziksel sağlık sorunları kadar psikolojik sorunlarda oluşabilmektedir. Göç olgusu ile birlikte farklı anlayış ve farklı geçmiş kültürlere sahip bireyler bir araya gelmekte, bu durum beraberinde uyum sorunları meydana getirmektedir. Bu uyum sorunları bireyin davranışlarında tutarsızlığa neden olmaktadır (Akıncı vd., 2015: 70). Göç sonrasında bireylerde anksiyete bozuklukları, samotoform bozukluklar ve depresyon gibi ruhsal sağlık sorunları oluşabilmektedir. En basit durumda bile göçmenler stres faktörü ile mücadele etmek zorundadır. İşsizlik, geçim kaygısı, gelecek endişesi, sosyal statü kaybı, dil ve eğitim engeli, uyum sürecinde yaşanan sıkıntılar ve sosyal izolasyon gibi stres temelli problemlere neden olmakta ve bireylerde stres kaynaklı birçok psikolojik sorunlar ile birlikte sağlık problemleri (psikosomatik) de görülmektedir (Tuzcu ve Bademli, 2014: 61).

3.1.2.4. Dil ve Eğitim

Göç eden bireylerin kendini etkin bir şekilde ifade edebilmesi için dil yeterliliğini kazanması aynı zamanda içinde bulunduğu kültürün maddi manevi unsurlarını ve davranış biçimlerini öğrenmesi topluma uyum sağlaması açısından büyük önem taşımaktadır (Aksoy, 2012: 302). Göçmenlerin uyum sürecinde yaşadıkları dil ve kültürel uyuma ilişkin bu sorunların giderilmesi için göçmenlere yönelik dil kursları verilmekte, çeşitli oryantasyon programları düzenlenmekte ve göçmenlerin sosyal çevrelerle kültürel etkileşim kurmaları için rehberlik hizmetleri sunulmaktadır (Akıncı vd., 2015: 71). Bununla birlikte yeni bir yaşamda o kültürün özelliklerini taşıyan dili öğrenmek ve günlük yaşamda kullanmak kolay olmamaktadır. Yıllarca göç edilen yerde yaşayan göçmenlerin hala o ülkenin dilini konuşamadıklarına dair örnekler oldukça fazladır.

Dilin temel sorun olması nedeniyle göçmenler eğitim konusunda da sıkıntılar yaşamaktadır. Göçmen çocukların çoğunluğu temel eğitim imkânlarından yararlanamamaktadır. Göç ettikleri ülkede eğitime devam eden çocukların büyük bir

kısmı okullarda maddi imkânsızlık, ayrımcılık, dil ve arkadaş edinememe gibi sorunlar yaşamaktadır. Bu durum ise çocukların sağlıklı bir eğitim süreci geçirmelerini ve içinde buldukları bu yeni kültüre uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır (Sayın, vd., 2016: 11).

Dil sorunu göç eden bireylerin sürekli birlikte hareket etmelerine, yalnızlaşmaya ve toplumdan asimile olmaya neden olmaktadır. Özellikle maddiyat sorunları, eğitim düşüklüğü ve gecekondu semtlerde yaşayan göçmenlerin yıllar sonra bile yerleşilen bölgenin dilini kullanamadıkları görülmektedir. Etkileşime giremeyen göçmenlerin kendi yaşamlarındaki ekonomik ve kültürel sorunlarla birlikte bulunduğu bölgeye de olumsuz etkileri olmaktadır.

3.1.2.5. Kültürel Boyut

Göç ve kültür arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Göçmenler kendi kültürlerini göç ettikleri bölgelere taşımakta, aynı zamanda göç ettikleri bölgelerin kültürlerinden etkilenmektedir. Farklı fiziksel yapı, din ve kültüre sahip toplulukların bir araya gelmesi toplumsal değişim ve etkileşime neden olmaktadır (Karpaz, 2013: 9).

Kültürel etkileşimin temel belirleyici faktör, göçmenler ile yeni yerleşim yerindeki kişiler arasındaki sosyokültürel farklılıklardır. Bu durumda toplumsal yapının profili ön plana çıkmakta ve sosyokültürel farklılıkları belirgin olması durumunda etkileşim ve uyum sağlanması zor olmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1352). Bu etkileşim sorunlu olduğunda toplumsal ayrışma ve asimilasyon sorunları görülürken etkileşim sorunsuz olduğu toplumlarda ise entegrasyon ve kültürleşme sonucu toplumsal değişimler gözlemlenmektedir (Tümtaş ve Ergün, 2016: 1352).

3.2. GÖÇ VE GELİŞMİŞLİK

Gelişme kavramı bir bütün olarak ülkedeki ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal yapılardaki ilerlemeyi ifade etmektedir. Sosyoekonomik gelişme ise, ekonomik gelir

artışı, üretimde meydana gelen artış, ekonomideki verimlilik artışı, kişi başına düşen milli gelir gibi nicel gelişmelerin sosyokültürel yapıdaki nitel değişmelerini göstermektedir (Sakarya vd., 2015: 213). Bu nedenle ekonomik büyüme oranlarından farklı biçimde ülkelerde ve bölgelerde farklı gelişmişlik düzeyleri görülmektedir. Bölgesel nüfus, yaş, eğitim seviyesi, yatırımlar ve coğrafik konum gibi etkenlerle değişebilmektedir.

Doğal kaynaklar yeryüzünde eşit olmadığından dengeli bir gelişme sürecinden söz edilememektedir. Bu eşitsizliğin ortaya çıkardığı farklılıklar da ekonomik ve sosyal gelişmelerde de açıkça görülmektedir. Gelişmişlik farkları hem bölgeler arasında farklılıklara hem de ülkeler arasındaki gelişme farklılıklarına neden olmaktadır. (Dinçer vd. 2003: 8). Ülkeler ve bölgeler arasındaki sosyoekonomik gelişmişlik farkı, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliği yaratmakta ve nüfus hareketliliğine neden olmaktadır. Bu göç hareketliliği hem göç alan hem de göç veren bölgelerde ekonomik kültürel ve sosyal değişmeler meydana getirmektedir (Gürbüz ve Karabulut, 2007: 472-473).

Ülkemizde Kalkınma Bakanlığı (2013) tarafından yapılan SEGE¹³ (2011) çalışmasında eğitim, istihdam, demografik, sağlık ve mali konular ile ilgili toplamda 61 gösterge kullanılarak bölgelerimiz ve illerimiz arasındaki gelişmişlik farklılıkları ortaya konmakta ve bir gelişmişlik sıralaması yapılmaktadır. Bu çalışmaya göre, ülkemizde en çok göç alan illerimiz başta İstanbul, Ankara, İzmir olmak üzere Kocaeli, Antalya, Bursa, Eskişehir ve Muğla sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ilk sırada görünmektedir. Bu durum gelişmişlik ile göç arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda gelişmiş bölgelerin, az gelişmiş bölgelerden daha çok göç aldığını söylemek mümkündür.

3.3. KALKINMA PLANLARI VE GÖÇ

Türkiye’de ilk planlama yapılması fikri 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı sonrasında ortaya çıkmıştır. Devletçilik ilkesi benimsenerek ülke ekonomisinin

¹³ SEGE, T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlayan belirli aralıklarla, ayrı ayrı veya birlikte, ilçelerin, illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirleyen bir çalışmadır.

bağımsız bir temelde oluşturulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır (Erat ve Arap, 2017: 138). İkinci Dünya Savaşının ortaya çıkması ile bu planlar uygulanamamış ardından da 1946 yılında İvedili Sanayi Planı; 1947 yılında ise Vaner Planı hazırlanmıştır. Ancak hazırlanan planlar değişen koşullara uyum sağlayamadığından uygulanma imkânı bulunamamıştır (Akça vd, 2017: 396).

3.3.1. Cumhuriyet Sonrası Kalkınma Planlarında Göç İle İlgili Kararlar

1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatını kurulmuş ve 1963 yılında DPT liderliğinde ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Günümüze kadar beşer yıllık hazırlanan kalkınma planları uygulanmaya devam etmektedir (Erat ve Arap, 2017: 138).

1.Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) göç hareketleri ve göçmenler çok fazla önem teşkil etmemektedir. Nüfus artışları savaştan sonra doğum oranlarının artması ve ölüm oranlarının azalmasına bağlanmaktadır (DPT, 1963: 68). Nüfusun yoğunluğunu büyük şehirlerde toplanmasını önlemek amacıyla bir bölge planlaması uygulaması öngörülmüştür (DPT, 1963: 474).

2. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1968-1972) ülke nüfusunun %30'nun şehirlerde yaşadığı ve şehir nüfus oranının yıldan yıla arttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda dengeli bir şehirleşmeyi gerçekleştirebilmek için az gelişmiş bölgelere kamu yatırımlarının yapılmasına karar verilmiş ve özel sektörün de bu bölgeler yatırım yapması teşvik edilmiştir (DPT, 1967: 269).

3.Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) bölgesel gelişmişlik farklarının uzun dönemde giderilmesi, dengeli bir yerleşme ve şehirleşme düzenin oluşturulması amaçlanmıştır (DPT, 1972: 122). Bu planda şehirleşme sürecinde altyapı yatırımlarına önem verilmesi; Şehre göç eden nüfusun istihdamı için Organize Sanayi Bölgeleri kurulması ile sanayileşme aynı zamanda düzenleyici bir mekanizma olarak kullanılmıştır. Büyük şehirler için Metropolitan Planlama Teknikleri kullanılarak küçük şehirler için ise İmar Planları ile düzenleme yapılmasına karar verilmiştir (DPT, 1973: 855-856).

4.Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) şehirlerde meydana gelen nüfus yoğunluğunun önüne geçmek, artan işsizlik ve düzensiz şehirleşmenin meydana getirdiği gecekondulaşma gibi sorunlara çözüm aranmıştır. Bu kapsamda kırsal alanlar sanayi ve altyapı yatırımları yapılması; halk girişimleri ve kooperatifçiliğin desteklenmesi, konut ihtiyacının karşılanması için toplu konut yapımı ve konut kooperatifçiliğinin özendirilmesi vb. kararlar alınmıştır (DPT, 1979: 664).

5. Beş Yıllık Kalkınma (1985-1989) ve 6. Beş Yıllık Kalkınma (1990-1994) planlarında ise bölgeler arasındaki göç hareketlerinin önüne geçilmek ve büyük şehirlerde meydana gelen nüfus yığılmalarını engellemek amacıyla sanayinin yaygınlaştırılması ve bölgeler sektörlerin teşvik edilmesine yönelik kararlar alınmıştır.

7.Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) hazırlandığı dönemde Türkiye iç göçün yanı sıra dış göç de alan bir ülke konumundadır. Aynı zamanda büyük şehirlere karşı yaşanan göç nedeniyle işsizlik, yerleşim, eğitim, sağlık, güvenlik ve ulaşım gibi birçok sorun ile karşı karşıya kalınmıştır (DPT, 1995: 17). Bu planda göç ile ilgili politika ve uygulamaların bir sistem içerisinde ele alınmasına ve nüfusa ilişkin güncel verilerin sağlanabileceği kurumların geliştirilmesine karar verilmiştir (DPT, 1996: 36). Yurt dışından gelen göçmenlerin yerleştirilmesi değişen koşullara uyum sağlanması açısından 2510 sayılı İskân Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi planlanmıştır.

8.Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) yurt dışından gelen göçmenlerin sosyal ekonomik özelliklerinin tespit edilmesi için bir kayıt sistemi oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda kamu hizmetlerinin etkin yapılması ve nüfus hareketlerini takip edilmesi için Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi'nin (MERNİS) oluşturulması için hukuki düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır (DPT, 2000: 80-81). Bu planda göç hareketlerinin büyük şehirler yerine gelişme potansiyeli olan ticari bağları bulunan bölgeler yönlendirilmesi ve beyin göçünü önlemek amacıyla yurtiçi istihdamın sağlanması hedeflenmiştir (DPT, 2000: 224-229).

9. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) döneminde Kuzey Irak, Bosna ve Kosova'dan gelen kitlesel göç hareketlerine karşı çözüm yolları aranmıştır. Bu bağlamda meydana gelen ekonomik, sosyal ve kültürel sorunları azaltmak için fiziki ve sosyal altyapının iyileştirilmesi; yasadışı göç ve ilticayı önlemek amacıyla Göç ve İltica Teşkilatı'nın kurulması ve sınırlarda yer alan barınma ve geri gönderme merkezleri ile

ilgili yasal düzenlemeler yapılmasına karar verilmiştir (DPT, 2006: 92-98). Bu kapsamda 2008 yılında Ulusal Program yenilenmiş, 2010 yılında İltica Genelgesi ve Yasadışı Göç Genelgesi kabul edilmiş, 2013 yılında ise Yabancıları Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir.

10. Beş Yıllık Kalkınma Planında (2014-2018) kaçak işçi göçü ve transit geçiş yapanların yakından takip edilmesi, uluslararası koruma statüsündeki göçmenlerin ülkeye uyumunun sağlanması desteklenmiştir. Göç kapsamında güvenilir bir veri sisteminin oluşturulması; göç ve uluslararası koruma konularında hukuki ve kurumsal düzenleme ve eksikliklerin giderilmesine; etkin bir göç sisteminin yürütülmesi hedeflenmiştir. (DPT, 2013: 50).

Kalkınma Planlarında yer alan göç politikalarını incelediğimizde 1. Kalkınma Planında göç ile ilgili dikkate değer bir politikanın uygulanmadığı görülmektedir. 2. ve 3. Kalkınma Planlarında ise İç göç hareketleri üzerinde politikalar üretilmiş, çeşitli önlemler alınmaya çalışılmış ancak uygulamada başarılı olunamamıştır. Bu dönemde iç göç hareketleri devam etmiş ve bu durum gecekondulaşma, düzensiz kentleşme, işsizlik gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. 4. 5. Ve 6. Kalkınma Planlarında bu oluşan sorunların çözümüne ilişkin politikalar uygulanmaya çalışılmış ancak bu uygulamalar göç hareketlerinin düzenlenmesine ve mevcut sorunlar ile mücadeleye katkı sağlamasına karşın çözüm için yeterli olmamıştır.

7. Kalkınma Planında yer alan göç politikaları artık dış göç hareketlerinin düzenlenmesi ve göç konusunda belirli bir sistem oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kalkınma planında gerekli hukuki düzenlemeler yapılmış ancak bir sistem kurulması ve işlerinin kazandırılması 8. Kalkınması Planı ile gerçekleştirebilmiştir. Ancak bu politikalar belirli konular ile sınırlı kalmıştır. 9. Kalkınma Planında ise daha detaylı ve geniş kapsamlı göç politikaları yer almış, Ulusal program yenilenmiş dolayısıyla göç konusunda ülkeye önemli katkılar sağlamıştır. 10. Kalkınma Planında da mevcut eksikliklerin tespiti ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik başarılı politikalar uygulanmıştır. Ancak sonuç olarak ilk kalkınma planından bugüne kadar geçen süreçte birçok başarılı adım atılmasının yanı sıra göçmenlerin ülkedeki geleceği ve bu göç hareketlerinin sürdürülebilirliği konusunda birçok konu halen açıklığa kavuşmamıştır.

Ayrıca geleceğe yönelik daha etkin düzenlemeler ve politikaların desteklenmesi gerekmektedir.

3.3.2. Bölgesel Göç Politikaları

Türkiye kalkınma planlarında göç politikaları Cumhuriyet öncesi dönemden bugüne kadar önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte siyasi ilişkiler ya da bazı belirsizlikler nedeniyle bazı politikaların yeterince uygulanamadığını söylemek mümkündür. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de göç hareketliliğinin kontrol altında tutulabilmesinin koşullarından biri de bölgesel kalkınma ve göç politikalarıdır. Bölge özelliklerine göre STK, kalkınma ajansları, belediye, kent konseyi, kooperatifler gibi yerel yapılanmalarla birlikte özel sektör iş birliği ile gelişme sağlanması mümkün olmaktadır.

Bölgesel uygulanan politikalarda bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması, plansız hızlı kentleşmenin meydana getirdiği sorunların ortadan kaldırılması, az gelişmiş bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin artırılması hedeflenmektedir. Bunun için de kalkınma planları çerçevesinde yer alan öncelikli bölgelerde Organize Sanayi bölgeleri, Kırsal Kalkınma Projeleri, Bölgesel Kalkınma Planlama gibi araçlar kullanılmaktadır (Tutar ve Demiral, 2007: 71).

1960 yılında Bölgesel Planlama Dairesi Başkanlığı’nın kurulması ile birlikte Bölgesel planlama projeleri yapılmaya başlamıştır Antalya, Marmara, Çukurova, Zonguldak bölgelerindeki projeler tamamlanmış ancak Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu, Ege ve Doğu Karadeniz’de bölgesel projeler tamamlanamamıştır (Arslan, 2005: 290). Bölgenin stratejik durumu ve farklı sosyoekonomik koşullar nedeniyle yeni projelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası kalkınma planında öngörülen bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla Kalkınma Ajanslarını oluşturulması ve görevlerinin belirlenmesi için 08.02.2006 tarihinde 26074 sayılı resmî gazetede yayımlanan 5449 sayılı kanun kabul edilmiştir.

AB Bölgesel İstatistik Sistemin uygun ve karşılaştırılabilir olması açısından Türkiye’de DPT tarafından İstatistik Bölge sınıflandırılması yapılmış Düzey 1 olarak 12; Düzey 2 olarak 26; Düzey 3 olarak 81 il ayrıştırılmıştır. 5449 kanunda yer aldığı üzere Düzey 2 bölgelerinde Kalkınma ajanları kurulmaya başlanmıştır. Öncelikle İzmir ve Çukurova (Adana-Mersin) Kalkınma ajansları kurulmuş daha sonra 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile de İstanbul, Samsun, Diyarbakır, Konya, Erzurum, Gaziantep, Mardin ve Van bölgelerinde 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ilde 55 ile içeren bölgelerde 16 ajans daha kurulması ile birlikte ülkemizde toplamda 26 Kalkınma ajansı bulunmaktadır (Taştekin, 2018: 79).

Bölgesel kalkınma politikaları kapsamında yerel yönetimlerin çalışmaları, kalkınma ajansları ve uygulanan projeler bölgelerin gelişimine büyük bir katkı sağlamaktadır. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları gün geçtikçe azalmakta; az sayıda da olsa nüfusun yoğun olduğu gelişmiş olarak tanımlanan bölgelerden diğer bölgelere geri dönüşlerin olduğu görülmektedir.

3.4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç hareketleri tarih boyunca süregelen bir olgudur. İnsanlar temelde ekonomik veya güvenlik kaygıları nedeniyle yıllar boyunca göç etmiştir. Ülkemiz de bulunduğu jeopolitik konum itibarıyla gerek iç gerekse dış göç hareketlerine maruz kalmıştır. Günümüzde de Türkiye düzenli, düzensiz ve yasa dışı olmak üzere birçok göç hareketine ev sahipliği yapmaktadır. Aynı zamanda Avrupa devletlerine göç etmek isteyen göçmenler için transit bir ülke konumundadır.

Göç hareketleri; Türkiye’de üretimi arttırması, ülkeye dışardan yatırım ve para girişinin sağlanması gibi olumlu etkilerinin yanı sıra konut kiralarında artış, gecekondulaşma ve istihdam koşullarında bozulma gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ulus devlet oluşturma düşüncesi doğrultusunda Türk kökenli grupların göçü istenilen bir durum iken bugün göç eden grupların çeşitlenmesi ve bu göç hareketlerinin kontrol edilmesinin zorlaşması göçü istenilmeyen bir duruma haline getirmiştir. Bu durum sadece Türkiye için değil tüm dünya ülkeleri için geçerlidir. Ülkeler arasında bu durum ortak bir sorun teşkil etmekte ve bu nedenle uluslararası ortak çözüm noktaları aranmaktadır.

Türkiye'nin göç politikaları incelendiğinde son yıllarda göç konusunda gereken önemin gösterildiği ve kurumsallaşma çalışmalarının arttığı görülmektedir. Özellikle Avrupa Birliği üyeliğine adaylık ve AB müktesebatına uyum kapsamında çıkarılan yeni kanun ve düzenlemeler ile bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak bütün bu düzenlemelerin yanı sıra sığınmacılar ile ilgili bugün birçok konu netlik kazanmamıştır. Son olarak ülkemize gelen Suriyeli sığınmacıların statüleri, ülkelerine geri dönüp dönmeyecekleri, kalacaklar ise nasıl ve hangi koşullarda hayatlarını idame ettirecekleri, sığınmacılar ile yerli halk arasındaki uyum sağlanamaması, sığınmacılardan kaynaklanan güvenlik kaygıları gibi birçok sorun ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu noktada Türkiye'nin uzun vadeli, etkin göç politikalarına ve bu politikalar çerçevesinde daha kapsamlı yeni düzenlemelere ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abdurrahman Y. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 9(2), s.1687-1688.

AFAD (2018). Teşkilat Şeması. <https://www.afad.gov.tr/tr/2218/Teskilat-Semasi> (Erişim Tarihi:10.11.18).

Ağır, O. ve Sezik, M. (2015). Suriye'de Türkiye'ye yaşanan Göç Dalgasından kaynaklanan Güvenlik Sorunlar. *Birey ve Toplum*, 5(9). s.99.

Akan, Y. ve Arslan İ. (2008). *Göç Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Akça, Y., Şahan, G., & Tural, A. (2017). Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 3(SI), s. 394-403.

Akıncı, B., Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s.58-83.

Akıntürk, E. (2007). Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,9(2), s.5-8.

Aksoy, Z. (2012). *Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), s.302.

Aktar, A. (2005). *Nüfusun Homojenleştirilmesi ve Ekonominin Türkleştirilmesi Sürecinde Bir Aşama; Türk -Yunan Nüfus Mübadelesi,1923-1924. Renée Hirschon (Der.), Ege'yi geçerken 1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.*

Aktar, A. (2012). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları. İstanbul: İstanbul İletişim Yayınları.*

Aktaş, Munise T. (2015). Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri, *Tesam Akademi Dergisi 2*, s.197-219.

Arslan, İ., Bozgeyik, Y.& Alancıoğlu, E. (2016). Göçün Ekonomik Ve Toplumsal Yansımaları:Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 3 (4), s.129-148.

Arslan, K. (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Ticaret Odası Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), s.273-194.

AÜSBF (1969). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler*,1(1), çev.Seha Meray, AÜSBF Yayınları, s.89-94.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2018). AB ve Türkiye ilişkileri Tarihçesi. <https://www.avrupa.info.tr/tr/ab-ve-turkiye-iliskileri-tarihi-711> (Erişim tarihi: 27.09.2018).

Batır, K. (2015). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), s. 585-604.

Benjamin M. (1993). *Refugees and International Law. Scarborough: Carswell Publishing.*

Bingöl, A. S. (2006). *Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Yüksek Lisans Tezi.*

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2018). *Toplam Kayıtlı Suriyeli Mülteci Raporu.* <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (Erişim tarihi 14.10.18).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (2018). *Türkiye İstatistikleri.* <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim Tarihi: 26.07.18).

- BM Enformasyon Merkezi (2018). *BM Türkiye Tarihçesi*. <http://www.unicankara.org.tr/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#IOM> (Erişim Tarihi: 26.07.18)
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve İnsan Hakları, *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*,2(1), s.60-80.
- Brettell C.B. ve Hollifield J. (2000). *Migration Theory (Talking Across Disciplines)* In C.B. Brettell and J. Hollifield (der.) *Migration Theory (Talking Across Disciplines)*. New York: Routledge.
- Canyaş, A.B. (2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi. *Hacettepe HFD* ,5(1), s.73-90.
- Cemal Y. Ankara (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı.
- Chimhowu, A, Piesse, J. & Pinder. C. (2003). Assessing the Impact of Migrant Workers' Remittances on Poverty, Presented at the EDIAS Conference on New Directions in Impact Assessment for Development: Methods and Practice,
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (1)*, s.1-25.
- Castles, S. ve Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), s.209-222.
- Çakran, Ş. ve Eren, V. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırılması, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), s.1-30.
- Çanlı, M. (1994). Yunanistan’daki Türklerin Anadolu’ya Nakledilmesi II, *Tarih ve Toplum*, (130), s.51-59.
- Çoşkun Arslan, M., ve Çidem, İ. (2016). Tarım Kredi Kooperatiflerinde Kullandırılan Krediler ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış* (47), s.100.
- Çulha, İ. (2017). Bulgaristan Türklerinin Türkiye’ye Göç Süreci (1950-1951). *Akademik-Der*, (1), s.51-71.
- Demirhan, Y.ve Aslan, S. (2015). Türkiye’nin Sınır Ötesi Göç Politikalar ve Yönetimi, *Birey ve Toplum*, 5(9), s.45.
- Deniz, O. (2015). Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergahında Türkiye Opsiyonu. *Sosyoloji Divanı*, (6), s.209-231.
- Dincer, B., Özaslan, M. & Kavasoglu, T. (2003). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması.Yayın No: DPT 2671.
- Doğanay, F. (1997). Türkiye’ye Göçmen olarak Gelenlerin Yerleşimi. *Toplum ve Göç II.Ulusal Sosyoloji Kongresi*. Ankara: DİE Yayınları.

DPT (1963). Devlet Planlama Teşkilatı I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (1967). Devlet Planlama Teşkilatı II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13737/plan2.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (1972). Devlet Planlama Teşkilatı III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13738/plan3.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (1979). Devlet Planlama Teşkilatı IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13739/plan4.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (1984). Devlet Planlama Teşkilatı V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13740/plan5.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (1989). Devlet Planlama Teşkilatı VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13741/plan6.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (1995). Devlet Planlama Teşkilatı VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13742/plan7.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (2000). Devlet Planlama Teşkilatı VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13743/plan8.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (2006). Devlet Planlama Teşkilatı IX Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13744/plan9.pdf> (Erişim Tarihi: 30.11.18).

DPT (2013). Devlet Planlama Teşkilatı X Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018). http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/15089/Onuncu_Kalk%C4%B1nma_Plan%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi: 30.11.18).

Dustmann C. ve Glitz, A. (2005). Immigration, Jobs and Wages: Theory. London: CERP.

Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Yaşayan Göçler ve Etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri* (1). <http://dergipark.gov.tr/sbm/issue/36882/412976> (Erişim Tarihi: 07.11.18).

Ekşi, N. (2009). Mültecilere ve Sığınmacılara İlişkin Mevzuat. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Erat, V. ve Arap, İ. (2016). Kalkınmadan Rekabete Türkiye’de Planlamanın Dönüşümü. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* (18), s.137-156.

- Erdoğan, M. ve Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14.Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, Ş. ve Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): Gücü ve Geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), s.5-37.
- Ergüven, N. S. ve Özturhanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), s.1007-1061.
- Erten, R. (2015). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XIX (1), s.5.
- Everett, S. Lee. (1966). A Theory of Migration, *Demography*, 3(1), s.49-51.
- Geray, C. (1962). *Türk İktisadi Gelişme Projesi*. Ankara: SBF Maliye Enstitüsü Yayını.
- Geray, C. (1962). *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı (1923-1961)*. Ankara: Ajans Türk Matbaası.
- Giddens, A. (2006). *İrk, Etkinlik ve Göç Sosyoloji*, Der. Cemal Güzel Çev. Işıl Bayar. İstanbul: Ayraç Yayınevi.
- Gordon, I. (1992). *Modelling Approaches to Migration and Labour Market*. T. Champion and T. Fielding (der.). Migration Processes and Patterns içinde. London. Belhaven Press. s. 119.
- Goss, J. ve Lindquist, B. (1995). Conceptualizing International Labour Migration: A Structuration Perspective. *International Migration Review*, 29 (2), s.317-351.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), s.81-100.
- Güllüpmar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(4), s. 53-85.
- Gündüz, A. Osman (2015). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü (1989 Örneği). *Aşiyân Dergisi*, 2(4), s.8-11.
- Güner, C. (2007). İltica Konusunda Türkiye'nin Yol haritası: Ulusal Eylem Planı, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler> (Erişim Tarihi: 29.10.18).
- Gürbüz, M. ve Karabulut, M. (2007). Türkiye'de İller arası Göçler ile Sosyo-Ekonomik Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizi. *ICANAS*, s.471-482.
- Horvat, B. 1989 Kosovsko Pitanje. Zagreb: Globus
- İçduygu, A. ve Aksel, D.B. (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective, *Perceptions*, 18(3), s.181.
- İçduygu, A. ve Aksel, D.B. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayını.
- İltica ve Göç Mevzuatı (2005). Ankara: Başkent Matbaa.

- İslami, H. (1994). *Rredha Demografike Shqiptare*. Dukagjini: Peje.
- Kane, H. (1995). *Leaving Home*. İçinde L. Starke (edt). State of The World. 132-139. Newyork: W.W. Norton & Co.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'da Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı'da Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. Çev: Tırnakçı. B. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kavak, G. (2018). 1.körfez Savaşı Sonrası Irak'tan Türkiye'ye Göç ve Sonuçları. *II Türkiye Lisansüstü çalışmaları kongresi Bildiriler Kitabı II*, s.437.
- Kaynak, M ve Yinanç, R. (1992). *Iraklı sığınmacılar ve Türkiye (1988-1991)*. Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kirişçi, K (2001). UNHCR and Turkey: Cooperating for Improved Implementation of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, *International Journal of Refugee Law*. 13(1/2): s.71-98.
- Kirişçi, K. (2003). The Question of Asylum and Illegal Migration in European Union-Turkish Relations, *Turkish Studies*. 4(1): s. 79-106.
- Kirişçi, K (2012). Turkey's New Draft Law on Asylum: What to Make of It? *Turkey. Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities*, Edition HWWI, No. 5, urn: nbn:de: gbv:18-3-1187. s.63-83.
- Koçak, O. ve Gündüz, R.D. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (12). s.66-91.
- Koçancı, M. ve Namal, M.K. (2017). Kitlesele Göç Hareketleri ve Türkiye. *Uluslararası Farkındalık Konferansı: Eğitim, Bilim. Sanat ve Felsefede Farkındalık*. s.163-180.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve Göç*. Hikmetevi Yayınları.
- Kurekova, L. (2011). Theories of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows Paper prepared for Interdisciplinary Conference on Migration. *Economic Change. Social Challenge*. University College London.
- Mabogunje, A.L. (1970). *Systems Approach to the Theory of Rural-Urban Migration, Geographical Analysis*. (2). s.1-18.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal, *Population and Development Review*, 19 (3). s.431-466.
- Mülteciler Derneği (2018). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık Raporu*. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim tarihi 26.07.18).
- Okutan, M. Ç. (2009). *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. Rapor No:22.
- Ortaylı, İ. (2006). *Genel Göç Olgusu Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler* İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Oytun, O. ve Gündoğar, S. Ş. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'deki Etkileri Raporu*. Orsam-Tesev Rapor No:195.
- Özcan, E. D. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*. (2) s. 183-215.
- Özdemir, E. (2016). Türk Dış Politikası açısından bir kriz örneği: 1.Körfez Savaşı ve Türkiye'ye gelen Iraklı Kürt Sığınmacılar (1991). *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1), s.3
- Özdemir, E. (2017). Suriye'li Mülteci Krizinin Türkiye'ye Etkileri. *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), s.114-140.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye'de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (30), s.3.
- Özmen, B. ve Özden, A.Tolga (2013). Türkiye'nin Afet Yönetim Sistemine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (49), s.1-28.
- Piore, Michael J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. Cambridge: University Press,
- Sağiroğlu, A.Z. (2016). *Türkiye'de Merkezi Göç Yönetimi. Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*. Ed: Adem Esen, Mehmet Duman ve Hülya Alper. İstanbul: Aryan Basım.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (5), s. 34.
- Stark, O. ve Bloom, D. (1985). Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Associations. *The American Economic Review*, 75(2), s.173-178
- Sakarya, A. ve İbişoğlu, Ç. (2015). Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon Modeli ile Analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi* (3). s.211-238.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), s.1-13.
- Sert, D. (2016). *Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru*. Gülfer İhlamur-Öner ve Aslı Şirin öner (der.) Küreselleşme Çağında Göç-Kavramlar. Tartışmalar (3. Baskı) içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Skran, C.M. (1995). *Refugees in Inter-war Europe-The Emergence of a Regime*. Oxford: Clarendon Press.

Soysal, İ. (1983). Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1.Cilt (1920-1945). Ankara: Türk Tarihi Kurumu.

Şahin, N. (2006). XIX.Yüzyıl Sonrasında Anadolu'ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), s.63-82.

Şimşir, Bilal N. (1986). *Bulgaristan Türkleri*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2018). *Uluslararası Kuruluşlar Birleşmiş Milletler Teşkilatı*. <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 05.09.18).

T.C. Göç İdaresi (2018). *Düzensiz Göç Raporu*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzensiz-goc_363_378_4710 (Erişim Tarihi: 30.06.18).

T.C. Göç İdaresi (2018). *Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler Raporu*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (Erişim Tarihi: 30.06.18).

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). *İllerin Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralama Araştırması SEGE (2011)*.

Taştekin, A. (2018). Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve Bölge İdareleri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*. 1(1). s.69-83.

TBMM, (1992). TBMM Kültür ve Sanat Yayınları. Sayı 73.

TDK (2018). Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.06.18).

Tekeli, i. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Thomas F. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulus aşırı Toplumsal Alanlar*. Çev: Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tolay, J. (2013). The Legal Framework Of Asylum Policy In Turkey: Towards More Protection? in Turkey: Beyond The Fortress Paradigm At The Southeastern Borders Of The EU, (Ed. Baklacioğlu, N. ve Özer, Y.). New York: Edwin Edgar Melen Press,.

Turan, Ö. (1999). *II. Meşrutiyet ve Balkan Savaşları Döneminde Osmanlı Diplomasisi. Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç Sempozyum Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Turhanoglu, Aysin K., Gokalp, E. Güneş, F., Çetin, Oya B., Güllüpinar, F. & Şavran G. (2011). *İnsan ve Toplum (2)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Tutar, F.ve Demiral, M. (2007). Yerel Ekonomileri Yerel Aktörler: Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, (2)1, s.65-83.

Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 6(1), s.56-66.

TÜİK (Türkiye İstatistik Veri Kurumu) (2018). *İç Göç İstatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1067 (Erişim Tarihi: 30.06.2018).

Tümtaş, S.ve Ergun, C., (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.21(4). s.1347-1359.

Uluslararası Göç Örgütü. *Göç Terimleri Sözlüğü*. (2009). (http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf s.22).

Uluslararası Göç Örgütü (2018), *Uluslararası Göç Örgütü Tarihçesi*, <http://www.iom.int/about-iom> (Erişim Tarihi: 05.09.18)

Vergin, N. (1986). *Hızlı Şehirleşmenin Sosyolojik Ve Siyasal Sonuçları. Hızlı Şehirleşmenin Yarattığı Ekonomik ve Sosyal Sorunlar*. İstanbul: SİSAV Yayınları.

Wallerstein, I. (1995). *Kapitalist Dünya Ekonomisinde Hane Yapıları ve Emek Göçü Oluşumu*. İrk Ulus Sınıf (Der. Balibar, E. ve Wallerstein, I). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Yazan, Y. (2016). *Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası*. İstanbul: Milenyum Yayınları.

Yıldız, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9(2), s.1687-1688.

Zorbay, T. (2017). 1950'ler Türk Dış Politikasında Göç Meselesi Yugoslavya'dan Türkiye'ye Serbest Göç ve Köprülü/Titoveles İlçesi Örneği. *Karabük Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s.317-335.

